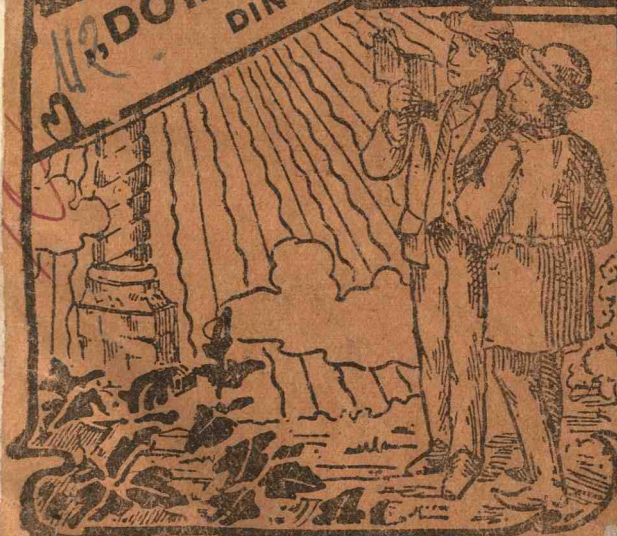

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

Cota 106997

Inventar 507195

DOMNUL
DIN VLADIMIR
DE
N. IORGA

EDITURA CASEI ȘCOALELOR

96/10
1-72

LICEUL CLASIC MIHAIL
BUCUREȘTI
BIBLIOTECA

BIBLIOTECA SOCIETĂȚII
„STEAUA”

354/55
e1959

Pentru control preventiv
UN APĂRĂTOR AL SĂRACILOR

„DOMNUL TUDOR”

INSTITUTUL DIN PEDAGOGIC DE 3 ANI
VLADIMIRI
BIBLIOTECA

(C. 1780—1821)

DE

N. IORGA

~~scrișor~~

354/55

ȘCOALA MEDIE
VASILE ALB
C. Z. 7751
BUCUREȘTI
EDITURA CASEI ȘCOALELOR

INSTIT. PEDAGOGIC DE 1939
BUCUREȘTI
Nr. Inv. 1663
BIBLIOTECA

INSTIT. PEDAGOGIC DE 1939
BUCUREȘTI
86351V

85
21.VI.955

383

1959. 354/55

PREFAȚA

Printre oamenii cari au avut o înrîurire asupra celorlalți, unii par a-nume veniți pe lume pentru aceasta. Se nasc în împrejurările prielnice, primesc o creștere potrivită pentru a cunoaște greul meșteșug de a stăpâni pe alții și de a întoarce vremurile din calea lor; din toate părțile ei întâmpină sprijin în cercările lor de a face bine. În asemenea împrejurări un suflet cu adevărat mare și o inimă pe deplin bună pot să-și reverse asupra țării și neamului lor toate binefacerile. De aceștia sunt însă numai foarte puțini. Norocul și îngrijirea cea mare se îndreaptă mai

adeseori către aceia pe cari firea a uitat să-i înzestreze cu acele însușiri neobișnuite, cu acele aripi largi pe cari trebuie să le vadă oamenii la acel ce ți se înfățișează ca un călăuz, pentru a se hotărî, de multe ori în ciuda deprinderilor, intereselor și patimelor lor, să-l urmeze spre vadurile ascunse, prin care se pot trece apele primejdiilor.

Alții n'au dela început pe ce să-și sprijine puterile și avântul. Dar, deși răsăriți sub o zodie pizmașă, ei simt de timpuriu că au o chemare, că se așteaptă dela dâșii ce nu se așteaptă dela tovarășii lor. Această conștiință de solie mai înaltă îi trezește din topeala umilinții, a sărăciei, a singurătății; ea-i îndeamnă, ea-i sfătuiește, ea-i mângâie. Dând o parte din sufletul lor vieții obișnuite, ei păstrează pe cea mai bună pentru cugetarea asupra viitorului, pe care

sunt chemați să-l înlemeieze și asupra pregătirii lui. Niciodată ei nu-și pierd din vedere steaua călăuză, și, oriunde ar fi, o rază dela dânsa se pogoară până la ei, ținându-le vii puterile de încredere, de voință, de nădejde. Astfel, în această conștiință, și cu această țință, ei sfarmă greutatea ce se par cu mult mai presus decât puterile lor, ei prefac în chip minunat lucruri ce ar părea menile să fie toldeauna astfel, ei vrăjesc, preschimbă, câștigă și călăuzesc, pe cei din jurul lor. Fericirea biruinții se cucerește de dânsii cu mai multă muncă decât aceia pe care o cheltuiesc cei d'întâi, Veniaminii norocului. Numărul acestor oameni e mai mare decât al acelora.

Foarte mulți însă sunt aceia, cari n'au venit pe lume între prieteni, înțelegători și sfătuitoari buni. Nimeni n'a putut deosebi, că ei nu sunt din

rândul oamenilor obișnuiți, cari așteaptă să fie luminați și îndreptați de alții. Au trăit întocmai ca și cei din jurul lor și nu s'au învrednicit la mai mult decât dânșii. Și nici nu au avut fericirea de a-și auzi o chemare: în greul muncii lor de toate zilele, glasul a trecut pelângă dânșii, și ei nu l-au auzit, sau li s'a părut că solia merge aiurea, spre norocoși. A venit însă deodată o zi, care nu sămăna cu cealaltă și în care oamenii nu se mai puteau dumeri cu vechile răspunsuri la întrebarea asupra faptelor ce sunt de făcut. Uimiți și înspăimântați, ei s'au oprit din lucru, căutând pe acela, care ar putea să le dea deslegarea. Atunci omului de rând, fără chemare și fără scop, i s'a deșteptat pentru întâia oară, fulgerător, sufletul de ales, de binecuvântat al Părintelui său din ceruri. A vorbit și a văzut, că vorba

lui e cea bună, că în ea zace folosul și dela dânsa pleacă lumina, că el e călăuzul. Dar nimeni nu-l învățase a merge pe drumurile prăpăstuite și niciodată el însuși nu străbătuse căile primejdiei. A mers totuș un timp gâcind prin darul lui deosebit, pe care nu-l încercase și nu-l desăvârșise. Unele râpi au fost trecute, unele răspântii deslușite, unde vaduri aflate. Dar, la urmă, necunoștința și nepregătirea l-au zvârlit în genune, și el a căzut cel dintâi, cruțând prin aceasta pieirea multora. Iar în durerea morții el a zărit însfârșit, aproape sau deparle, țința, și a trecut aiurea cu mângâierea, că o parte din cale a fost totuș făcută și că drumeții vor ajunge, fie și cu un călăuz de toate zilele.

Cu toți trei, oamenii înaintează, și față de ei toți lumea e datoare: celui dintâi însă ea-i dă numai o

recunoștință a gândului; cel de-al doilea are, pentru munca sa multă și grea, și dreptul la o mișcare de iubire a inimii; iar cel de-al treilea poate cere o lacrimă caldă.

Această e datoria neamului nostru de astăzi față de bietul boerinaș țărăan, față de ostașul umil, care a vrut să înlemeieze ceva românesc în vremuri grele, când străinul ne apăsa și ca tiran vechiu și ca liberator nou și care a încercat, după însușirile, după luminile și putința lui, a da „obștii Țerii-Românești” puțină fericire.

Martie 1906.

CARTEA I.

ÎNCEPUTURILE LUI TUDOR.

CAP. I.

Părinții și satul.

În sătulețul Prejna, din județul oltean de munte al Mehedinților, în plaiul Cloșanilor, se află o biserică făcută la începutul veacului al XIX-lea de Teodor Slugerul, care era să fie „Domnul Tudor” al țăranilor din 1821. Biserica aceasta închinată Maicei Domnului, a fost clădită de dânsul pentru pomenirea neamului său, care-și va fi avut obârșia din acel sat.

Acest neam era una din multele ramuri ale moșnenimii din aceste părți. Călugări și chiar doi arhieri se întâlneau într'însul. Niciodată el nu s'a putut ridica însă la o însemnătate statornică, și cei mai mulți dintre acei ce l-au alcătuit și-au petrecut viața în căsuța de țară, stăpânind o moșioară îngustă, petec rupt din cine știe ce mare stăpânire ostășească din timpuri.

Dela o vreme, unii din ei se strămutaseră, prin cumpărături de pământ sau prin căsătorie, în Gorj, și anume în satul Vladimiri, al urmașilor unui vechiu Vladimir, ce se așezase cel d'întâi pe acele locuri, care au fost de aici înainte ale Vladimireștilor, umașii săi. Aici, într'una din acele case de lemn întunecoase, mici și cu coperișul mare, țuguiat, așa cum se vede până astăzi, trăiau și doi gospodari strămtorați de bi-

ruri și de nevoi. Constantin și Ioana, cari nu se vor fi gândit niciodată, în grija hranei de fiecare zi, că numele lor vor fi însemnate pe paginile cărturarilor pentru fiul ce se născuse dintr'înșii și care nici el nu părea merit pentru altă viață, decât aceia ce se ducea din tată în fiu pe acel colț de plai sărac.

Constantin a murit înaintea mamei lui Teodor, care petrecea încă în casa orânduită de dânsa, la 1808, când fiul acesta înaintat acuma în lume, îi lăsa, pentru câte zile-i mai erau încă date, moșia, viile și zidurile ce avea el acolo la Vlădimiri.

Ei mai aveau un fecior, pe care-l botezaseră cu străvechiul nume de Papa, adică Pavel pe care-l purta și tatăl lui Constantin-Vodă Brâncoveanu.

Papa Vladimirescu a fost și el în rândurile boierinașilor, ajungând să

fie numit Vistierul Papa, adică un Vistiernicel din cei mai mărunți. Papa fu vătaf al plaiului Muntelui din Mehedinți, la 1815. El se căsători târziu, abia în 1820, făcând nunta în Vlădimiri chiar, cu o fată din sat, anume Bălașa, din vre-o casă de moșnean, *de boier* zicea ea. Cei doi soți trăiră în liniște, la gospodărie bună, cu slugi, mai puțin de două luni. Apoi veni marea preschimbare din 1821, pusă la cale de fiul cel mai mare al bătrânilor Constantin și Ioana. Fratele său îl făcu ispravnic al Gorjului, și el stătu în această slujbă abia o lună de zile. Papa avu și el un amestec în mișcarea norodului; deci aceasta se află și nu căpătă iertare. După așezarea Turcilor în țară, Vistierul din Vlădimiri porni, pentru a înlătura bănuiala, „singur de capul lui”, înaintea „Măriei Sale” Silihdarului, ce stătea în

Târgu-Jiului. De acolo-l porniră spre Vidin, unde pentru totdeauna, i se pierdu urma. Oamenii ziceau că a fost ucis acolo. Nevastă-sa, care n'avea vreme să-i „știe nici binele, nici răul”, fu pârîță, pentru jafurile ce le-ar fi făcut Papa, de un preot, de neamul Săuleștilor, al Purcarilor, de Logofătul Costachi Negreanu și de un Frumușan, Lăudat. Ispravnicul cel nou, Stolnicul Dinu Băl-teanu veni la Vladimiri; se dădu năvală asupra casei, bătându-se slugile, luându-se averea unui soț ca și a celui alt: „boi, vaci, cai, haine, cazane, harămuri, rămători, capre”, și peste puțin auzim pe biata nevăastă tânără jăluindu-se în aceste cuvinte, cari sunt cele din urmă ce lămuresc asupra acestei căsnicii sfărâmate de cutremurul vremurilor: „Deacolo, l-au pornit la vale, auzind că s'au dus la Dii; nu știu, mort e sau viu,

și eu port năcazuri, cari, la casa părinților mei, nu am pătimit”.

Bălașa avuse un copil după pieirea lui Papa. În 1824, ea se tânguie de sărăcia ce-a ajuns-o, fiind „răbdătoare de toate” și, pelângă acest blestem, „cu un copilaș mic pe ușile altora”. Acest copil fusese botezat Ioan, și el trăi până târziu, boierește. Când Aricescu începu cercetări cu privire la viața lui Tudor, el putu să stea de vorbă, după 1870, „d. Ioan Vladimirescu”, care se născuse din însuși fratele lui Tudor, în chiar anul gloriei trecătoare și răpezii pieiri a neamului său.

Mai era și o fată la casă, numită Constantina după numele tatălui ei; îi ziceau Dina.

Dela frate și dela soră, care, aceea, a trăit țărănește toată viața ei, lăsând în împrejurări umile și pe copiii ei, Sanda și Gheorghe, Teo-

dor, fratele cel mare, a avut deci nepoți, a căror seminție trăiește și până acum.

Ioana era sora unuia din preoții satului, Grigore Bondoc, și Teodor se înfățișa, astfel, ca „neam de popă”. Se înțelege deci cum i-a venit gustul să învețe, cum s'a tocmnit la un condicar din Craiova, — după datina deatunci, învățăcel și slugă, cam în aceiaș măsură. Dela condicar a trecut apoi la un boier, care nu era printre cei din urmă, la Ioan Gărdăreanu, dintr'un vechiu neam românesc al acestor părți oltene. Dușmanul „ciocoilor” a început, prin urmare, el însuși ca „ciocoi”.

Era singurul mijloc, dealminterea, prin care un om din popor putea să ajungă în slujbele acelea, cari erau deschise numai pentru odraslele boierimii mari și mici. A îndurat ocă-

rile, bătaile, a încercat ispitele și a gustat răzvrătirile acelea, cări dădeau altor tineri veniți din sate un suflet zdrențuit, de lingușitor al celor mari, care, la rândul său, își răstoarce asupra celor mici. Oțelul acestui suflet deosebit s'a călit numai prin aceste dureroase și umilitoare atingeri cu o lume rea și stricată. N'a grămădit ură asupra oamenilor, n'a cules învățături de viclenie, ci s'a învrăjbit pe toată viața cu împrejurările veacului său. Și-a pus pe inimă o platoșă nestrăbătută, și-a măsurat cuvântul, rar și mușcător, și-a înfrânat purtările, și numai în ochii crunți și reci, sub sprincenele dese, se ascundea vechea mînie îngrămădită, amarul unui trai strivit. Amintirea bătrânilor știe despre o fugă la Turcii din Ada-Kalè, ostrovul dunărean din fața Vârciorovei, fugă pricinuită de uneltiri fe-

meiești, apoi de drumuri prin Ardeal, ba unii zic, ceiace nu e de crezut, până la Pesta chiar, pentru vinderea porcilor boierului (care, ca și alți boieri olteni, chiar din cei mai mari și bogați, ca Dumitrache, tatăl lui Vodă Știrbei și lui Vodă Bibescu, făcea acest negoț de îmbogățire) și de alte îndeletniciri ca acestea, cari l-au pus în legătură cu lumea străină de peste hotare.

Și pe aceia vreme ca și altă dată, acel pământ oltean al celor cinci județe era mult mai amestecat în mișcarea mărfurilor, în schimbul înrâurilor decât Țara-Românească. De o parte, era Banatul austriac, plin de catane, locuit, în altfel de sate decât ale noastre, de coloniști înzestrați cu privilegii: Șvabi, Sârbi, Bulgari din Vinga. De alta, era Ardealul, prin trecătorile dela Vâlcea și mai

507195

ales dela Căineni, ale căruia se strecurau zi de zi turmele, cetele de porci îngrăşați, boccelele de lână, de mițe, cumpărate dela ciobanii noștri, precum și mărfurile de tot felul al țărilor cu fabrici; Grecii din Companie, Bulgarii, Românii alipiți pe lângă dânșii, Ungurenii cărauși străbăteau pretutindeni, până în cele mai depărtate din cătunele munților, tocmind strămăturile, pieile, cătând poiene pentru îngrășatul porcilor, ducând bani, vești și gânduri până la săteanul cel mai depărtat de târguri și de orașe.

Depeste Dunăre, apoi, sosiau, pentru bună înțelegere negustorească și cu prietenie de afaceri, Turcii dela Diiu (Vidin), dela Cladova, dela Rahova, oamenii Agalelor, care se țineau în mare parte cu vânzarea produselor depe malul drept al apei; sosiau la bâlciurile noastre sau la acei

mușterii depeste munte, cari ajungeau până la dânșii prin această Oltenie.

Insfârșit, sub stăpânirea acestor Turci, cari cruțau pe supușii lor mai bine, decât cum puteau cruța Domnii dela noi pe birnicii țării, trăia o țărănime a Sârbilor și Bulgarilor, destul de înstărită și care avea și târguri bune, deunde veniau și negustori prin Craiova noastră, așezându-se pentru totdeauna aice.

Mulți dintre „jupânii” craiovenii cei mai bogați și mai bine văzuți, erau, înadevăr, strămutați, precum îi arată și numele, din părțile sârbești.

CAP. II.

Tudor ostaș la Ruși.

Oltenia era și o țară de război, de veșnică „răzmeriță”, ce se revărsa, la câțiva ani numai dela un capăt al ei pânăla celălalt.

Tudor s'a născut după 1770, se pare, și înainte de 1780. In copilăria lui, războiul dintre Turci și Austriaci a atins și județele depeste Olt. Mavrogheni, Domnul deatunci, un om focos și foarte încrezut, cu însușiri de vitejie și îndrăzneală ce nu se pot tăgădui, înțelegea să se lupte frumos, ostășește cu Nemții, de cari n'avea nicio frică. S'a întărit deci mânăstirea Coziei, cu vechile

ziduri dărăpănate. S'au făcut catane după obiceiul dușmanului, și oamenii domnești umblau prin satele dela munte și despre Dunăre, căutând pânăla 500 de ostași, cari aveau să primească leafă de cinci lei pe lună. Un roi de *volintiri* se răspândi deci dela granița Banatului până în Olt, prădând pe cei deacasă înloc să se gătească de luptă cu străinul.

Veniră apoi prin Turnu-Roșu soldații Impăratului creștin, cari luară în stăpânire toată țara, puind în Craiova Caimacamul lor, pe bătrânul Hagi Stan Jianu. Craiova, unde petrecea atunci Tudor, învățând scrisoare iute și bună pentru zapise și condici, era plină, în Noemvrie 1789, de „Nemți”, cari stăteau câte 10—12 într'o casă și se încălzeau cu lemnele gardurilor orașului. Toată boierimea se dăduse cu creștinii, și năvălitorii putură să puie în Divanul

lor de ocupație oameni de însemnătate a tânărului Barbu Știrbei, a lui Stan și Ghiță, feciorii Jianului, a bătrânului Brăiloiu și a lui Corniță, ruda sa, a Glogoveanului, la care Tudor și-a făcut, se spune, anii de „ciocoi” și logofețel.

Volintirii se seriau acum la Nemți și luptau în marginea Dunării alături cu husarii unguri, cu Românii ungureni și cu Germanii bântuiți de lungoare în umezeala nesănătoasă a bălților. Cetele lor, sub căpitanul Stoian, ajunseră chiar până la Smârdanul vitejiei noastre viitoare și la râul Timocului, deunde fură respinse în vara lui 1790. Se aduceau în Craiova robi și tunuri; toată lumea era pentru creștinătate, și, la vestea că a căzut Ostrovul, negustorul Tudoran Mihail se ruga lui Dumnezeu să se întâmple totașa cu Diiul cel temut. Pentru toți, „ai noștri” erau

oamenii generalului din Craiova, iar Turcii erau dușmanii. Era numai o credință în izbânda „armadiilor Impăraților creștinești” și numai o nădejde, că niciodată nu ne vom mai întoarce sub stăpânirea păgânilor. Pacea din 1791, cerută de împărații din Europa apusană, fu judecată cu asprime, ca o „semfonie¹⁾ oarbă”, care ne jertfia iarăș Turcilor.

Cetele neorânduite pe cari Turcii le întrebuintaseră împotriva Austriacilor nu se liniștiră după încheierea păcii, ci trecură sub povața cutezătorului Pașă de Vidin, Pazvantoglu. Acesta-și croi ca un fel de stăpânire deosebită în acest colț sârbesc al Impărăției, luându-și în ajutor pentru luptă și jaf pe acești volintiri ai Turcimii, Cârjaliii. Cetatea cea

1) Înțelegere.

mare din coastele Olteniei ajunse astfel un strașnic cuib de hoți, de cari n'avea liniște întregul mal românesc al Dunării. Satele trebuiau să fugă sau să se înțeleagă cu acești vecini nemiloși.

Ba chiar, după câțeva trecere de vreme Dienii pătrunseră până departe în țară, cuprinzând în limbi de foc un județ după cellalt. În 1800 toamna, Pazvangii — căci așa li se zicea oamenilor lui Pazvan — nimiciră mai cu totul Craiova, pe care o părăsiseră locuitorii, între cari se afla deatunci și tânărul logofețel din Vlădimiri. Turcii credincioși Sultanelui cari veniseră, dragă Doamne, pentru a goni pe răsculați, îi cruțară după putință și se înfruptară alătura cu dânșii la jaful bogatului oraș. Scrisori din acele zile de nenorocire vorbesc duios de „arderea Craiovei cea cumplită, care n'are nimeni a o

jeli, de negustori prădați și de jupâne-
nese batjocorite de păgâni”. „Orașul
nostru”, strigă altul, într’un răvaș
dela 19 Ianuar 1801, „orașul nostru
și ticăloasa Craiovă, care se împo-
dobise cu case mari și bolte frumoa-
se, astăzi este pulbere și cenușă. Din
tot târgul Craiovei, cât îl știi dum-
neata, cruciș și curmeziș s’au făcut
cenușă; numai zidurile stau negre”.
Scăpară doar casele boierilor celor
mari: a Brăiloilor, a Glogoveanului
celui Bătrân, a Banului, a Prâșco-
veanului, care umblase după Dom-
nie, a lui Știrbei și Geanoglu. Bise-
ricile avură în parte aceiaș soartă.
Vodă Alexandru Moruzi, un Domn
bun, plecase din București prea târ-
ziu, pentruca să poată împiedica piei-
rea celui de-al doilea oraș din stă-
pânirea sa. Abia în Martie 1801 se
întoarseră orășenii, dupăce Domnul
scăpase țara și de „hoții ce umbla

fără rânduială, ce se numiau ostași împărătești”, deși o parte dintre acești Turci rămaseră și mai departe, cașicum ar fi spre pază, dar,, de fapt, „luând leafă și mâncând geaba”; în Craiova chiar se așezase un Pașă ca ocârmuitor al tuturor celor cinci județe oltene.

Peste doi ani însă, în primăvara anului 1802, Tudor fiind tot în Craiova, care se ridica pe încetul din dărâmurile ei, cârjaliii se aruncară pe neașteptate asupra bâlciului dela Clenov, pe malul Dunării. Satul era plin de lume, țărani, negustori și boieri, cari nici prin vis, nu visase blestemul ce era să cadă năprasnic asupra lor. Pe urma fugarilor se luară oamenii lui Pazvan, cari se ținură de dânșii până la Târgu-Jiului chiar, deunde bieții oameni fură siliți să apuce drumul Vâlcanului, care

ducea în Ardeal. Se văzură rătăcind prin păduri și munți, cu groaza morții în spate, „cocoane îmbrăcate cu zăvelci și cu șube românești, călări pe cai, cu copii cu tot”. Hoții cei mai cruzi, ce au călcat vreodată aceste locuri, nu erau obișnuiți să cruțe pe nimeni: cei mai cu noroc își lăsau încă nasul și urechile sub sabie. Și viitorul Vodă Știrbei, peatunci un copilăș în casa tatălui său, Bibescul cel mare, era printre acești fugari spre granița nemțească. Pazvangiii și „Turcii împărătești”, cari se făceau a-i urmări, ajunseră și pânăla Ocnele Mari, la Râmnicul Vâlcii, părăsite de oricine putea să se adăpostiască aiurea. În acest timp, urmașul lui Vodă Moruzi, nemernicul Mihalachi Șuțu, își lua, de frică prostească, tălpășița în Ardeal și trăgea după el mai toți Bucureștii îngroziți, fără ca un singur Turc să

fi plecat într'adevăr asupra oraşului. Prădătorii Olteniei, dupăce-o înconjuraseră toată într'o sălbatecă raită, se lăsară apoi încet, cu toată siguranţa, pe malul Oltului, ducându-şi acasă blestemata agonisită.

Urmară câţiva ani, foarte puţini, de linişte. Şi nici aceia nu era deplină. Căci din isprăvile semeţe ale lui Pazvantoglu neascultătorul isvorise în chip firesc răzmeriţa cea mare a Sârbilor. Apăsaţi şi jigniţi zilnic de stăpânii lor turci, *dahiii*, ţăranii din satele depeste Dunărea Olteniei veniau în cete la „adunările poporului”, unde se numia câte un „comandir” pentru a călăuzi pe luptători; „cine poate ţinea puşca”, zicea porunca îndreptată către toţi locuitorii, „să vie într'o ceată de-ale noastre”. Cara-Gheorghe, un haiduc viclean şi crud, fu ales ca fruntaşul fruntaşilor, şi ochii Oltenilor noştri

se îndreptau cu grijă, dar și cu oarecare bucurie, la împrejurările ce încă din 1800 începuseră a se desfășura peste apa cea mare, unde un popor de mult adormit se trezia iarăși la viață.

Rușii înteteau focul deacolo, și omul lor depe Scaunul Țării-Românești, tânărul Constantin-Vodă Ipsilanti, sufla și el cât putea. Și aceste lucruri trecură sub adâncii ochi încrunțați ai lui Tudor, întemnițat încă în ciocoia lui umilitoare. Rușii se dădură pe față curând, și în cele din urmă zile din anul 1806 oștile lor treceau granița Nistrului și se revărsau apoi asupra întregului pământ românesc, pânăla Dunăre.

Una din pricinile războiului nou fusese mazilirea lui Constantin Ipsilanti. Indată după fuga acestui Domn, care nu așteptă să-i vie călăii Turci, *muhafizul*, comandantul din

cetatea Vidinului, intră în Craiova din porunca lui Pazvantoglu și puse mâna pe Caimacamul ipsilăntesc, Caliarh, precum și pe boierii Dumitrachi Bibescu și Corniță Brăiloiul. Peste câteva luni însă, în Decembrie, Rușii intrau în București, gonind oastea turcească ce sosise decurând acolo. Cu dâșii se întorcea și Ipsilanti.

Încă din Octombrie 1806, plecară toți Turcii din Craiova și din Râmnic, cei rămași de mult, pentru a păzi despre partea lui Pazvantoglu, ca și cei ce veniseră în urmă, decând cu mazilia lui Ipsilanti. În cel d'întâi oraș, părăsit de negustori și de boieri, pentru frica de cele ce se puteau întâmpla, rămaseră numai Caimacamul și Corniță Brăiloiul, prinșii de odinioară ai Turcilor, dar și ei chiar gata de fugă, „călări pe cai”. Se credea, că Pazvangii ar putea să

înnoiască strașnica lor ispravă din 1802. Intrarea Rușilor cu generalul Isaiov fu o ușurare pentru toată lumea. Acest general de Cazaci era un om cruțător și bun, despre care povestitorul întâmplărilor muntene și oltene din acest timp, Dionisie Eclisiarhul, putea scrie că „se făcuse cu bunătățile lui în Craiova, ca un pământean”.

Cârmuirea toată era sub poruncile lui, și Constantin-Vodă numise, îndată după întoarcerea sa, o mulțime de slujbași noi pela județe. Intre aceștia era și Tudor, pe care lumea îl cunoștea sub numele, nedesmierdat, de Teodor sau sub acela, împodobit și îndulcit pe grecește, pe boierește, de Tudorachi. El fusese cinstit mai înainte, debunăseamă tot de Ipsilanti, cu boieria, de tot mică, a Comisiei a doua, de care nu era legată, pentru cei mai mulți Comiși

de aceștia, niciun fel de sarcină, căci boierii ajunseseră a fi numai titluri zădarnice, un fel de decorații date și cui plătia sau cui se dedea bine pelângă un boier puternic la curte. Acuma Comisul Teodorachi Vladimirescu e pus vătaf la plaiul Muntelui-de-sus, în județul Mehedinți. El avea grija pasurilor, a liniștei pe plaiuri, a strângerii birurilor, a găsirii ploconului de șoimi pentru Împărăție și a pregătirii vânatului pentru ospetele lui Vodă; putea judeca pentru furturi mărunte, „pricini de vite mici”, și-i era îngăduit a bate cu bățul pe vinovați, dar numai pânăla douăzeci, treizeci de lovituri. Avea, în schimb, zile de clacă: una pe an dela fiecă locuitor, la casa lui, „un miel mic” primăvara dela Mocanii veniți cu turmele, cari-i dădeau și câte „un caș de stână”. Toate sarcinile ce apăsau pe alți locuitori,

podvezi de poștă și cărături, „angarii”, plocoane îi erau iertate. Vătășeii și pârcălabii atârnavă de dânsul. Dacă s'ar fi purtat rău și pe dânsul îl aștepta însă „bătaia cu alai”, adică cu purtare prin oraș, după vechia datină, toiagul și ocna. Așa zice porunca domnească din 20 Decembrie 1806.

Dar Tudor își află încurând un alt rost, unde se va fi dus și cu o parte din plăiașii muntelui, din pandurii păzitori împotriva hoștilor, cari erau supuși lui ca vătaf. Isaiov nu făcea războiul în stil mare, ci mai mult *cerca* pe Turcii dunăreni, al căror puternic stăpânitor, Pazvantoglu, murise tocmai atunci, în lupte mărunte. Pentru a le purta, el făcu acelaș lucru ca și Austriacii din 1780, chemând sub arme voluntiri dintre țărani noștri. Data această însă, se

strânseră mai mult panduri, cari aveau unelte de luptă și oarecare deprindere în mânuirea lor, oarecare simț de disciplină.

Încă din iarnă, negustorii se plângeau, că numai e de trăit din pricina pandurilor, cari năpădiseră toate drumurile, jefuind pe oricine, fără ca vătaful Caimacan din Craiova să-i poată împiedica. Peste câteva săptămâni însă, Turcii se așezau în oraș, unde se întâlnesc încă în luna lui Martie 1807, veniți, firește, dela Vidin. Dar, când ei zboară, Isaiov nu lasă fără lucru pe panduri. Acești ajutători români ai oștilor rusești căpătară însă o organizare aproape militărească, luată după aceia pe care și-o dăduseră Sârbii în lupta lor pentru neatârnare. Se cerea un fel de Cara Gheorghe, un comandir sigur, viteaz, aspru în ținerea de rânduală și în pedepsirea trădătorilor

sau nesupușilor. După anumite dovezi ce dădu Tudor, se căpătă încredințarea, că el ar putea să fie acel om. „Comandirul” luptă cu flăcăii lui la Rahova și la Fetislam lașa de frumos, încât se făcu vrednic de sabia de ofițer sau de *parucic* (locotenent) și de o decorație împărătească.

Culegând pradă între Turci, Tudor ajunsese un om cu oarecare avere. El avea acareturi în Cerneți, o moară în câmpul Severinului, alta la Pleșuva, moșii la munte și vii în mai multe locuri; în Cerneți, unde înțelegea să locuiască deacum înainte, el își făcuse și case de zid, cari s'au risipit ca mai toate cele ce împodobeau odată acest orașel însemnat și reședință de județ. În 1808 îl vedem cumpărând depela moșneni și ridicând biserica lui în Prejna, unde

și până astăzi i se vede pe o scândură chipul ctitoricesc, cu căciula lătită spre vârful acoperit cu postav roșu, cu mantia roșie blănită și aurită pe margini, peste veșmântul de pe dedesubt verde, cu meși roșii aurii în papucii galbeni, și cu sabia împărătească a Rușilor prinsă în cingătoare ostășească roșie, cu dungi de fir, pecând pisania de sus zice: „Bivvel Sulgeri Teodoru, Comăndir”.

„Comanda” lui Tudor ținu până în 1811, când el ierta pe unul din pandurii ce nu-i păstrasera credință, ci-l amestecase în pări pela cei mari. Iși făcuse căpitani cari-l ajutau, precum par să fie și aceia pe cari și-i pune în 1812, când avea de gând să lase țara părăsită de Ruși și să se adăpostiască, desigur cu rangul ce câștigase, în Țara împăratului: Con-

stantin Furtună, Ioniță Burileanu, vărul său¹⁾, și Grigore Ciocăzan.

Ca multor altora, trecutul i-a fost iertat însă și lui Tudor la încheierea păcii dela București, care aduse principatele noastre iarăș în stăpânirea turcească. „Comandirul” de odinioară, care hotăra asupra vieții atâtor oameni, căzu însă iarăș în rândurile din urmă ale boierimii dintr’un capăt uitat al țării. Vodă Caragea, cel mai lacom și necruțător dintre Greci, fu acela care milui și pe Tudor cu un titlu de Sulger, ce nu-i dădea însă, bine înțeles, niciun fel de îndatoriri. Când el însuși, când fratele său Papa sau Pavel sunt vătafi de plai în Munte. Făcea și el negoț de porci, de piei, și ducea întru toate viața obișnuită a celor de

1) Un Burileanu făcù în 1846 un complot împotriva lui Vodă Bibescu.

treapta sa. Măsura moșii, cu mulți alți boierinași, și se judeca, întâmplător, la Divan cu acei cari fusese păgubiți altădată de pandurii săi. Încă spre sfârșitul anului 1820, el își căuta în liniște de micile afaceri. Prin gând nu i-ar fi trecut hursuzului mazil dela Cerneți, nemulțămît totdeauna cu oamenii și cu lucrurile, că, numai departe, peste câteva luni, el va fi stăpânul țării întregi, că boierimea va tremura înaintea lui, că oastea-i oltenească va păzi și pe părintele Mitropolitul, că el va vorbi, ca o căpetenie altei căpetenii, către trufașul beizadea a lui Ipsilanti, care era și un general al Împăratului pravoslavnic, că va spune Turcilor dunăreni, ba chiar Porții Țarigradului, care e durerea și dorința unui neam nenorocit, și că tot atunci îi va fi sfârșitul.

CARTEA II a.

»DOMNUL TUDOR»

CAP. I.

Izbucnirea răscoalei.

Peatunci Grecii făceau pregătiri mari pentru o răscoală, care trebuia să-i scape de sub stăpânirea turcească și să înalțe o țară slobodă a neamului lor. Pentru acest mare scop se înțeleseră între sine, uneori cu strașnice jurăminte, negustorii cei bogați, Domnii și boierii din București și Iași, clericii din toate părțile, dascălii școalelor înalte, diplomații și ofițerii din slujba

Rusiei, ca și căpeteniile de haiduci din Morèa și alte părți locuite de Greci. La curtea rusească erau mulți, cari vedeau cu plăcere și sprijiniau puternic aceste uneltiri ale „tovărășiei” sau „eteriei” pentru răscoală. Chiar Impărăteasa lui Alexandru I-iu știa despre aceste planuri și lăuda pe iscoditorii lor. Deoarece în multe părți din Răsărit consulii Rusiei erau Greci, aceștia nu puteau face alta, decât să ajute și în această privință pe ai lor. Așa au fost Pisanis, dela Iași, iar la București a tot-puternicul Pinis și dragomanul său Gheorghe Leventis, zis Cârnel, din Pelopones. Căpetenia a cărui nume și-l șopteau la ureche cunoscătorii „gândului celui mare”, era un fiu de Domn grec din țările noastre și un general rus, care-și pierduse o mână în luptele cele mari ale lui Alexandru I-iu împotriva lui Napoleon; era însuși fiul

lui Constantin-Vodă Ipsilanti și al unei femei din neamul bine înzestrat al Văcăreștilor, Alexandru.

Se hotărî, tocmai pentru a sili pe Ruși la un război cu Turcii, începerea răscoalei în țările noastre. Dealminterea, aici Grecii ar fi găsit un pământ turcesc fără oaste turcească, multe orașe primitoare, în cari se adăposteau atâția negustori și maestri de neamul lor, o Curte ce avea în fruntea ei un Fanariot, de aceiaș rasă, și cuprindea apoi atâția și atâția boieri greci. Pe urmă, ei ar fi avut încă dela început la îndemână o Cârmuire din vechi întemeiată, de care ei se puteau sluji pentru a strânge hrana oștilor, pentru a găsi drumurile, pentru a căpăta știrile trebuincioase despre dușmani. Eteriștii mai trăgeau nădejde, că vorbele Domnilor și ale unei părți din boierime vor avea alăta înrâurire asupra

țării, încât ca să se învoiască și ea a-i ajuta pe Greci ca pe niște frați creștini și ca pe niște tovarăși îndelungați.

Să se mai fie seamă și de faptul, că Ipsilanti, care nu putea trece Prutul cu o adevărată oaste, atâta timp cât Rusia nu era în război cu Sultantul (și nici nu putea să fie, cum vom vedea mai încolo), că Ipsilanti, va să zică, era să găsească la noi temeiul, sâmburile oștirii sale în Arnauții cei viteji, cari înconjurau pe Domn.

Pelângă acestea toate, Grecii se gândiau însfârșit și la tratatele cari împiedecau pe Turci de a trece Dunărea la noi fără învoirea Rusiei, care, aceasta, judecau dâșii, nu se poate da nici într'un chip.

Domnul Moldovei era Mihai Suțu eel tânăr, un om stricat în tinerețele sale petrecute la Constantinopol, dar

căre nu îngrijia tocmai rău de țara pe care o căpătase abia de doi ani de zile. Ca toți tinerii greci, el era pentru răscoală, cu toate că vedea bine ce trebuie să-l aștepte pe dânsul, pierderea unei dregătorii mănoase și măgulitoare pentru trufia sa. El era deci înțeles pe deplin cu Ipsilanti și cu prințul Gheorghe Cantacuzino, din ramura Deleanu a acestui neam (fiu al lui Matei Cantacuzino și al Domniței Ralu Callimachi, rudă cu Mitropolitul Venianin Costachi), dar așezat în Rusia, și-i așteaptă numai să vie pentru a-i înfățișa Moldovenilor ca pe niște oaspeți de cinste și prielnici, ca pe niște dezrobitori.

Alexandru-Vodă Suțu, al Țării-Românești, era un bătrân bolnăvicios, innăcrit de o viață întregă de turburări și schimbări primejdioase. El ținea cu Turcii, fiindcă dela Turci

atârna rostul lui și fiindcă Turcii puteau să dea, după moartea lui apropiată, un Scaun de Domnie fiilor săi Nicolae și Gheorghe. Acestuia i s'ar fi vorbit în zadar de „patria grecească” și de scoaterea din lanțuri a neamului său.

Dacă ridicarea Grecilor a zăbovit așa de mult, dacă s'au scos înainte și alte planuri decât acela de a se începe lupta pe pământul mănos și bine apărat de Turci, al țărilor noastre, aceasta se datorește nesiguranței ce se avea față de Suțu cel bătrân, care putea să pârască sau să facă împotrivire.

Alexandru-Vodă se îmbolnăvi însă către sfârșitul anului 1821, de o boală de bătrânețe, care trebuia să răpuie repede trupul său slăbit. El căuta medicul consulatului rusesc, Messitz, care a trebuit să spuie dela început lui Pinis, că nu e nicio nădejde

de scăpare, deși moartea poate să întârzie. În legătură cu această siguranță, se începură toate pregătirile unei răscoale apropiate.

Pinis avea pentru dânsul boierimea tânără, pe care o ameția cu vorbe mari de „libertate” și de „constituție”, făgăduindu-i marea cu sarea, numai pentru a o ținea într’o strânsă legătură cu el în toate lucrările. Din clerul înalt, el nu putea să se razime pe Mitropolit, Dionisie Lupu, un Român cumsecade și un sprijinitor foarte călduros și harnic al școalelor românești. Dar, împotriva voinței lui Dionisie, el făcuse pe boieri să aleagă la moartea cărturarului Vlădică de Argeș, Iosif, pe Ilarion, de neam Bulgar din Silistra, din părinți negustori bucureșteni, mai mult greciți decât trecuți la neamul nostru. Ilarion era om hazliu, ușuratec, altfel destul de învățat pen-

tru vremea lui; crescuse și se înălțase sub ocrotirea Mitropolitului Dosoftei Filitis, un Grec, care trăia acuma la adăpost în Brașov. În sfârșit, scopurile eteriștilor erau de mult împărtășite căpeteniilor, străjii de Arnăuți din București: Iordache Olimpiotul, Farmachi și bimbașa sau colonelul Sava, un bulgar, om de casă al lui Scarlat-Vodă Callimachi (Calimah), fost Domn moldovenesc.

Eteriștii se gândiseră a câștiga și pe Sârbi, în fruntea cărora stătea atunci urmașul lui Cara-Gheorghe, Miloș. Dar aceasta nu se înduplecă nici într'un chip, nevăzând niciun temei în planurile grecești. Totuș revoluționarii aveau nevoie de un sprijin și în părțile acelea apusene, de către Vidin, Ada-Kalè, Orșova. Căpitanul Iordachi se luptase și el sub steagul rusesc în anii 1807—11, ală-

turea cu pândurii și știa cât poate face Tudor. El îi pofti deci la București, unde Slugerul mehedințean sosi sub cuvânt, că are o pricină de judecată.

Aici Iordachi i-arătă, desigur, în vorbe mari și cu viclenia ce trebuia, care e planul cel mare de mântuire a creștinilor de orice neam. Va veni din Rusia beizadeaua lui Ipsilanti, cu oaste rusească și tunuri strașnice, boierimea toată se va ridica pentru cruce. Turcii vor intra ca în pământ, oștile lui Christos vor trece prin țară cu bună cruțare de frați și vor merge în depărtata țară a Grecilor, ca să aducă vestea dezrobirii. Peurmă, Românii, scăpați de Turci, se vor putea orându-i, așa cum înțeleg ei.

Se pare că Tudor, ofițer rusesc, purtător de decorație împărătească, a și jurat, că-și va da ajutorul la acest război folositor, strângând ia-

răș în jurul său cetele pandurilor. El fu pus în legătură cu Vlădica Ilarion, care, cu aceleași mijloace de vorbe frumoase și de mari minciuni, se sili a-i lua ochii cu totul, desfășurându-i înaintea un viitor de dreptate și de omenire, bun pentru țărănimea ce suferea depe urma unei „ciocoimi” lacome. Se făcu, se pare, tot atunci și steagul sub care trebuiau să se adune pandurii, steag care poartă, pe lângă icoana Sfântului Gheorghe, a Treimii și stema țării, câteva stihuri stângace, ce se încheie cu data de Ianuar 1821, fără însemnare de zi.

Apoi Tudor stătu în București, așteptând cece trebuia să se întâmple dintr'o zi în alta cu moartea lui Vodă.

Sfârșitul bătrânului se întâmplă poate încă din ziua de 13 Ianuar,

dar de câteva zile el fu ascuns de oricine, ca să se dea vreme pentru stăruințele în folosul fiului cel mai mare al răposatului. Pinis știu însă îndată, că Domnul a murit, și-și luă măsurile. Pecând înștiința pe Alexandru Ipsilanti sau lăsa pe Leventis, secretariul, să-i dea de veste, consulul făcea să plece din București, încă dela 18 ale lunii, Tudor cu o ceață de vreo treizeci, patruzeci din Arnăuții lui Iordachi. În fruntea lor, stătea un Bulgar trufaș, îndărătnic și neascultător, aplecat spre schimbări și trădare, un om deprins cu ale oștirii, căci și el slujise pe Ruși, Dimitrie Macedonschi.

Atâtea cete ca acestea plecau din Capitala țării pentru urmărirea hoților de prin județe, încât lucrul nu bătu la ochi nimănui. Abia peste vreo două, trei zile se află în București de plecarea unui număr de Ar-

năuți spre Vâlcea, fără a se ști însă cine-i călăuzește, încotro și cu ce scop. Dealminterea, cine cunoștea printre cei mari deatuncia pe bietul boierinaș oltean și cine putea pune la îndoială gândul cu care zicea că venise? Tudor merse deci liniștit pe subt Pitești la Ocna, unde era vadul Oltului, și de aici la Târgu-Jiului, unde sosi la 21 Ianuarie.

Cel d'intâi lucru ce făcu aici, în Oltenia, de care era sigur, fu prinderea prin Arnăuții săi a unuia dintre ispravnicii Gorjului, un Otetelișan; celălalt, din neamul cel mare al Văcăreștilor, venit într'o asemenea dregătorie mărunță numai trecător, pentru „procopseală”, era dus prin județ după treabă. Indreptățirea era, că aceștia prădaseră poporul și că trebuia să li se iea prinurmă socotelile. Era adevărată învinuirea? De-

sigur că da, însă nu într'o măsură mai mare decât pentru ceilalți ispravnici și sameși. Pe neașteptate apoi, socotitorul, în numele dreptății, al ispravnicilor părăsi Târgul-Jiului și apucă spre mânăstirea cea veche a Tismanei, în zidurile, încă destul de tari, ale căreia, unde se luptase trei zile, în 1631, și Matei Basarab, împotriva lui Leon-Vodă Grecul, el se închise¹⁾. De aici el dădu, la 23 cea d'intâi din proclamațiile, din chemările lui către pandurii țării, cari trebuiau să fie oastea lui cea mare și credincioasă.

Cel ce vorbește în acest act nu e, desigur, omul plătit de eteriști, acela care, primind bani dela dânsii și făcându-le jurământul, înțelege

1) Astăzi zidurile Tismanei numai samănă cu cele ce erau atunci: ele au fost cu totul prefecute pe vremea Regulamentului Organic.

să-i slujească. Dacă nu în cea d'întâi clipă, măcar pe urmă, în acea cale de câteva zile, Tudor se gândise la ce poate îndeplini și înțelesese ce zădarnice sunt dorințele și planurile și închipuirile acelea mari ale Grecilor. Cum se putea oare ridica cu arme țărănimea olteană pentru beizadeaua Ipsilanti și pentru Grecii cari-i erau cunoscuți ca împlinitori nemiloși ai birurilor? Și cum se putea vorbi oamenilor cu cugetul limpede și înțelept dela țară despre o căpetenie, care nu ieșise la iveală și de o mișcare care se ascundea încă? El, Tudor, ca Român, ca fecior de țăran, ca boierinaș sărman, nu putea spune tovarășilor săi de viață și de suferință altceva, decât aceste adevăruri de tot simple și pe înțelesul oricui: că au fost oameni răi, și Greci și Români chiar, cari au apăsât din rășputeri pe bieții să-

teni fără apărare, că aceasta nu e un lucru creștinesc, nici drept, și că prin urmare răul trebuie gonit cu rău, dacă nu se poate altfel. Aceasta o spune el în vorbe foarte tari și cam încurcate, pomenind de șerpi și de balauri, asemenea cu cari sunt, la vicleșug și lăcomie, „Grecii și boierii noștri, atât partea bisericească cât și politicească”. Fiecare om cu suferință era îndemnat să iea ce are cu sine: „suliți, topoare, furci, pari și ce va găsi” și să vie astfel la „adunarea pentru binele obștii”, pe care el o chema sub steagul de mântuire.

Tudor luă cu sine o mulțime de aceste hârtii, pe care le scriseseră în grabă logofeții depelângă dânsul, și trecu pela Baia-de-Aramă în județul vecin al Mehedinților, în părțile de sus, bine cunoscute lui, ale Munțelui, unde oamenii îl țineau minte

încă depe când fusese vătaf, un vătaf drept și cruțător, deși temut, după cât se poate înțelege. Acolo, zi de zi, satele și pândurii alergară în jurul lui, făcându-i în scurt timp o oaste destul de însemnată, de mai multe mii de oameni.

La 28 ale aceleiași luni Ianuarie, din vreunul din satele dela munte îl auzim înfruntând aspru peunul din ispravniciei Mehedințului, Costachi Ralet, alt boier de neam mare, ce-și luase, pentru căpătuială, isprăvnicia, pentrucă acest puternic slujbaş dăduse porunci să se prindă „hoțul” de Tudor, răsărit în calea făcătorilor de rău în giubele scumpe și în işlice mari și trimesese împotriva lui chiar o poteră, din acelea ce nu puteau prinde nici altfel de hoți. El spune sus și tare că, hoți sunt cei cari au despoiat lumea, lăsând-o „mai goală decât morții cei din mormânturi”.

El e dimpotrivă, „cel mai bun fiu al patriei sale”, care a venit fără supărarea și jăfuirea nimănui — ce-iace era foarte adevărat, căci până atunci, spre mirarea multora, se făcuse pretutindeni plată cinstită, în bani buni, — numai pentru „marele folos obștesc”. El n’are nimic cu „boierii pământeni”, pe cari-i chiamă și acum la sfat cu dânsul, el n’are nimic cu Turcii, căci privește pe „Impăratul” ca o înfățișare a lui Dumnezeu pe pământ și nu se so-coate mai mult decât o „raiă împărătească”.

În acelaș timp, când scria fraților săi din sate, Tudor se îndreptase și către Poartă, el deadreptul, în numele său și al nenorociților. Acest act e cu totul altfel alcătuit decât celelalte, și în el se poate vedea alt condei decât al lui Tudor. Tudor însuși avea de lucru, în plângerile

lui, numai cu Grecii și cu boierimea cea rea. Dincoace, se spune că Domnii s'au înțeles cu boierimea pentru a astupa gura țării, pe care o chinuiesc: tot ce spun ei la Poartă nu e decât o minciună. Se arată cum aceia, cari nu voiau pe Suṭu și umblau după înlăturarea Grecilor în 1818, când fugise Caragea, urmărit de blesteme, s'au închinat apoi înaintea Voevodului străin. Ei au vândut acestuia Biserica țării cu 2.000 de pungi de bani, deci un milion de lei, „subt cuvântul de a pune un cleric de țară ca Mitropolit” și acesta, adică Dionisie Lupu, „e adevărata ocară a neamului românesc și adevărata batjocură a cinului bisericesc”; căci Mitropolitul cel nou ales împotriva canoanelor, a fost mâna dreaptă a Domnului în toate faptele rele ale acestuia. Inloc să se numiască de-a dreptul un Domn

nou, acuma când iarăș e gol Scaunul Domniei, trebuie să fie trimis mai întâi pentru cercetare un om împărătesc, care să poată pedepsi pe cei răi și face dreptate celor buni.

Se vede cât de colo, din ce patimă a pornit această plângere, pe care Tudor căută s'o strecoare, prin Vidin, unde până la capăt și-a avut înțelegerile, la Constantinopol. E ura lui Ilarion de Argeș împotriva Mitropolitului: cruțând pe Grecii lui, Vlădica încerca să apase pe Mitropolitul român întemeietor de școale în limba neamului. Acestea erau însă și uneltiri rusești, căci, încă înainte de moartea lui Șuțu, se răspândiseră în București răvașe fără nume, scrise grecește, prin care se arăta, că Pînis, tiranul țării, răzimat pe „ateul acela vestit, Vlădica de Argeș”, pe Grecul Constantin Samurcaș, pe boierii Iordachi Filipescu, Grigore Băleanu și „pe cei doi ticăloși de frați

Golești” (Iordachi, care a strâns zicatele românești și Dinu, care și-a zugrăvit călătoria în țările Apusului), nu vrea numai să aducă întreprerea dărilor, ci să gonească pe Mitropolit, care nu se învoiește cu planurile lor și să stârnească astfel o mișcare a poporului, ca aceia care izbucnise și biruise anul trecut în Neapole. Tudor n’avea atâta știință de carte și de lume, ca să poată judeca după cuviință și înlăturarea această hârtie a lui Ilarion, dar trimeterea ei a fost o greșeală pe care a ispășit-o pe urmă. Dealtminterea, scrisoarea către Pașa de Vidin, care pleacă dela Tudor însuși, are alt cuprins: ea numește pe Greci ca jăfuitori și făcători de nedreptate și lasă cu totul la o parte învinuirea, clevetitoare și lipsită de orice rost, ce aducea dincolo împotriva Mitropolitului.

CAP. II.

Cârmuirea față de răscoala lui Tudor.

În timpul boalei tănuite a moșneagului Vodă Suțu se făcuse o Căimăcămie, care cuprindea pe Mitropolit, pe acel bun și sfios Dionisie, așa de urât încondeiat în plângerea uneltită de Ilarion, și pe boierii ce purtau titlul de Mare-Ban, cel mai înalt din toate: Grigore Brâncoveanu, cel mai bun cărturar al țării, învățat în grecește, în latinește, în nemțește, scriitor el însuși, om purtat în lume, principe nemțesc, de Imperiu, și pelângă toate, putred de bogat, apoi Dinu Cre-

Țulescu cel bătrân, Grigore Ghica, nepot de domn și menit să fie el însuși Domn al țării, în 1822, și, în sfârșit, Barbu sau Bărbuceanu Văcărescu, dintr'o familie, care se deosebise prin iubirea de lumină și de scrisul românesc. Pinis adusesese la aceștia pe Vistierul Iordachi Filipescu, care făcuse tot ce voise supt Domnul răposat, și pe învățatul grec, meșter în „diplomație”, Iachovachi Rizu Nerulos. După moartea lui Vodă, tot ei ținură puterea, cu voia aceluiaș Pinis, care li lăsă toată răspunderea. Se credea, că el va izbuti a face să se numiască Domn Nicolachi Suțu, beizadeaua stăpânitorului răposat și fiul unei Domnițe Callimachi, dar aceasta nu se întâmplă; cu oarecare zăbavă, datorită multelor uneltiri pentru Domnie, Poarta se hotărî pentru Scarlat Callimachi, om blând și bun. Până

la sosirea Caimaeamilor lui însă, Sfatul numit în Ianuarie avu toată grija Cârmuirii. Ceiace înseamnă că, de fapt, stăpânul era Pinis, căruia treizeci și trei de boieri tineri îi și făcură o suplică arătându-i, încă de la 18 Ianuarie, că în el își pun toată nădejdea în aceste vremi neliniștite.

O astfel de cărmuire nu poate să fie însă decât cu totul neputincioasă. Până la sfârșitul lui Ianuarie ea trimise în Oltenia Arnăuți, cari aveau dela Iordachi, Farmachi, Sava, porunca de a trece la Tudor. Se făcu apoi plângeri umile la Poartă și jălbi pela consulat. Și atâta. Afurisenia, iscălită la 30 ale lui Ianuarie de tot clerul înalt al țării, care vestia că Tudor s'a răsculat, fiindcă nu i s'a dat o slujbă, care numia pe tovarășii lui, panduri și țărani, „iabangii (vagabonzi) fără Dumnezeu”, iar pe căpetenia răscoa-

lei, care „rătăcește lumea cu minciuni”, în dorul „laudei și bunurilor pământești”: „orbitor al norodului”, după ce a fost un dezbrăcător al acestuia, cât timp a avut și el o dregătorie, și „ispititor al lui per urmă”, — n'a avut, firește, nicio înrâurire. Această osândă bisericăască, prin care ai lui Tudor erau amenințați cu temnița, oca și moartea pe lumea aceasta, și, pe cealaltă, urșiți „să nu scape de ștreang și sabie, să li se împrăștie avutul ca praful la vânt, să le intre blestemul ca uleiul în oase, n'a fost de bună seamă cetită nicăiri în vreo biserică olteană, precum n'au fost cetite nici măcar în București. „De va fi Dumnezeu viri”, răspunse fără mânie Tudor, când ceti strașnicele cuvinte de batjocură și de blestem, „va vedea și va judeca”.

Totașa de puțină ispravă putea

să aibă scrisoarea de amenințări trimisă lui Tudor de Căimăcămie, în în aceeași zi, pentru a-i spune, cu o mândrie destul de caraghioasă, că are la îndemână „atâția ogeacii*) și panduri” și că, dacă în două ceasuri dela primire, nu dă în scris, că se supune, va pieri de moartea „grozavă și cumplită”, ce se cuvine unui turburător. Tudor răspunse, fără zăbavă, ca deobicei, la 4 Februrie, din altă mânăstire cucerită, Strehaia lui Matei Basarab; răspunse țărănește, apăsa ce e dreptul, dar, altfel, foarte măsurat și cuviincios, că numai nevoile ar îndemnat poporul să vie spre București, că el s'ar fi supus poruncii boierilor dela Curte, dacă i-ar fi lăsat „adunarea norodului”, că în cale nu face niciun

1) Oameni ai *ogecului*, ai trupei ostășești de Arnăuți domnești.

rău,, luându-se de ai săi numai „lucruri de mâncare, care sunt muncite iarăş de dânşii”. *Boierii, spunz el la sfârşit, au acum prilejul de a se face „patrioţi adevăraţi” şi de a-şi urma strămoşii, puindu-se ei, cei mari şi tari ai ţării, în fruntea sătenilor.*

Aceştia alergau, ce e dreptul, din toate părţile la Tudor, pe care-l numiau „Domnul” lor, cel dintâi Domn ţărănesc al ţării Românilor, muncitori de ogoare. Mânăstirea Motrului, din munţii Mehedinţului, avu soarta Strehaii. Inzadar se vesti de Cărmuire iertarea de bir a pandurilor, ca mai înainte de Domnia lui Suţu, cari li stricase şi lor „dreptăţile”; era prea târziu, prea puţin, şi mărinimoasa făgăduială nu mai avu niciun răsunset.

O clipă, boierii din Bucureşti, cari credeau pe Tudor aproape de Cra-

iova și luau, cu Arnăuții așa de puțin credincioși, măsuri pentru apărarea Scaunului Domnesc însuși, se gândiră a chema chiar și pe Turcii dunăreni. E o întrebare, dacă ei ar venit numai pentru atâta lucru, și alta și mai mare, dacă i-ar fi lăsat Rușii. Tocmai pentru aceia făcu la 4 Februarie întrebarea cuvenită Măriei Sale Grecului rusesc Pinis, iar acesta răspunse abia a doua zi, în tonul acela pe care l-a întrebuițat neconștient pe vremea răscoalelor, că el nu-și poate da seama, dacă este într'adevăr o primejdie așa de mare, încât să trebuiască a se călca tratatele, dar că bănuiește oarecare slăbiciune din partea unor cârmuitori, cari cer sfaturi, înloc să-și ia răspunderea faptelor.

Deci boierii se îndestulară, de voie, de nevoie, cu vestirea Porții despre cele întâmplate. Scrisoarea de ru-

găminte către Pașii dunăreni nu plecă niciodată. Se căutară alte mijloace pentru liniștirea țării.

Incă dela 2 Februarie, Nicolae Văcărescu, poetul, care, deși făcea versuri frumușele, nu era nici un om chipos, nici un strașnic căpitan, fu pornit spre Craiova, spre a lua acolo comanda Arnăuților, trimiși mai dinainte și cari, după învățătura dela căpitanii lor, nu făceau nicio ispravă. Lui îi era păstrată deci cinstea de a prinde pe *tâlhar*, înainte ca el să puie mâna pe Craiova. Intr'o a doua scrisoare din aceiaș zi, Divanul Craiovei, care avea în capul său pe Dumitrache Bibescu, un bogătaș și un om de fapte, tatăl Domnilor Bibescu-Vodă și Știrbei-Vodă, era aspru dojenit, pentrucă n'a fost în stare să câștige până acum „izbânde asemănate cu împrejură-

rile și cu fireasca dumneavoastră mărinimie”, care față de acest „răsculător al norodului” s’a prefăcut așa de jalnic în „micșorime de suflet”.

A doua zi venia însfârșit știrea, că Scarlat-Vodă e Domn al Țării Românești, și, pecând i se trimetea o povestire pe larg a lucrurilor petrecute până atunci, se luau măsuri pentru pază bună la vadurile Oltului. Grija liniștii era dată pe seama celor trei căpetenii arnăuțești, care, cum se știe, aveau cu totul alte lucruri în gând: Iordachi, Farmachi și acel Sava care se ridicase mai presus de ceilalți, acum când se auzia despre venirea în Scaun a stăpânului și ocrotitorului său.

Scrisoarea lui Tudor nu rămânea fără răspuns: tot în această zi de 4, a hotărîrilor, vezi Doamne, vitejești, bieții boieri Caimacani puneau în-

naintea ochilor îndărătnicului ispititor al țărănimei, ce grozavă e soarta pe care o pregătește el sătenilor moși de dânsul; strigându-i cu mustrare că ei, boierii, sunt, cum au dovedit totdeauna, „patrioți adevărați”, ei îl încunoștiințau apoi, că Scarlat Vodă e acum în fruntea țării. Cu aceasta credeau, că l-au și potolit. Multe lucruri se încearcă în țara fără Domn, dar venirea stăpânului pleacă și frunțile cele mai trufașe, — gândiau ei.

De fapt, această veste pare să fi zguduit întrucâtva hotărîrea căpeteniei „norodului”. Pedeoparte, el făcu o jalbă Țarului, care se afla atunci la congresul pentru împăcarea Europei, turburată de răscoale, la Leybach. Fostul ofițer rusesc îndrăznea să arate marelui Impărat creștin, că cererile sale nu sunt nici a zecea

parte din ce ar putea să fie și că, în loc de a-i le mulțami, „dumnealor boierii de țară și dumnealor boierii greci” au cerut intrarea Turcilor în țară, dupăce, până atunci atâta vreme, „prin banii storși dela noi au aflat mijloc a ne închide orice intrare la Inalta Poartă”. Deși se vorbește și de alte plângeri ale poporului românesc, se pare că aceasta e cea d’întâi cerere, care se îndreaptă către Rusia ocrotitoare. Tudor ținea însă și acum să se înfățișeze ca o „raia” credincioasă, și el adăogea în còpie jalba ce făcuse „Impăratului” celuilalt, dela Țarigrad. Ca mulți alții depe atunci, și Tudor făcea gresala cea mare de a crede, că la Rușii „drept-credincioși” este pentru toți creștinii de lege răsăriteană o fântână de dreptate și un izvor de mângâieri.

Totodată, „căpetenia norodului”

scrise și Caimacamilor, pela 7 Februarie, arătându-le că s'a oprit în loc, cu toate că încă dela 4 ale lunii intrarea în Craiova, părăsită de toată lumea fricoasă și bogată, îi era deschisă. Dovedind astfel ce pașnice-i sunt gândurile, el adăogea și că-și cere răspuns la aceste trei dorinți ale sale: să se facă dreptate locuitorilor, să li se chibzuiască o cărmuire bună și să-i se dea cu jurământ o asigurare, pentru el și ai săi. La această scrisoare, adusă prin fratele căpitanului său Machedonschi, cu o deosebită îngrijire, boierii crezură însă, că pot răspunde tot cu făgăduieli de acelea nelămurite pe care, data aceasta, le învăluiau amenințări nouă și batjocuri pentru „amăgiturile” și „netrebnicile urmări” ale lui. „Nu cuteza”, i se spunea, cu un dispreț fără margini, ca al unor oameni deprinși să privească toate dela înăl-

țimea unde-i urcase norocul, i se spunea la sfârșit, odată cu porunca de a lăsa în pace Mânăstirea Motru-lui, — „nu cuteza a crede mai mult pentru sine-ți, decât ceiace firea te-au clădit”. Grele vorbe, nedrepte, necreștinești și neomenești. Fiindcă de unde poate ști un om, pentruce lucru anume a făcut firea pe altul, chiar dacă acestea s’ar fi născut în cea depe urmă colibă, care încă e mai bună, decât ieslele în care Maica Domnului a născut pe Mântuitorul lumii !

Nicolae Văcărescu, ajungând la Craiova, trimesese „răzvrătorului” alt rând de înfruntări. In cuvinte mai frumoase decât oricând, Tudor le înlătură dela sine: patrioți nu pot fi numai boierii, ci *mai ales* „no-rodul, cu al cărui sânge s’a hrănit și s’a poleit tot neamul boieresc”.

El nu vorbește dar pentru sine, ci în numele acestora cari l-au luat și pe dânsul din mulțime, ca să aibă cine-i înfățișa. Tudor știe din ce neam e trimesul boierimii cărmuitoare, dar își aduce aminte, că părinții dumisale boierului Nicolachi, alcătuitoarea de stihuri „niciodată nu s'au ridicat cu arme de moarte împotriva patriei”. Altfel, e gata să se întâlnească cu dumnealui Vornicul și să-i asculte cuvintele.

Văcărescu avea cu el vreo sută de oameni aduși dela București; sub cuvânt de a se întâlni cu Tudor, el vroi să încerce ceva împotriva acestuia. Dar, la porunca de a pleca spre mănăstirea doljeană a Țințărenilor depeste Jiu, unde se afla acum Tudor, care cucerise tot muntele, Arnăuții se închiseră în biserică. Sf. Troiță, „zicând că ei nu merg să se bată cu frații lor”; nu-

mai treizeci dintre ei se alipiră la omul Cârmuirii. Rostul lui Văcărescu era încheiat cu aceasta. Se și întoarse deci la București.

O nouă trimitere de împăternicit al Căimăcămiei fu pusă atunci la cale. Vornicul Constantin Samurcaș fusese de multe ori cărmuitor al Olteniei. Samurkassi era un boier grec foarte lacom și foarte viclean; ajutase pe Ruși în 1806—1812 cu zăharele de război și cu „alte ficruri trainice pentru slujbă”: era un cărturar și avea legături și în Austria, deunde culegea știri pentru Domni, până la moartea sa în 1825. El arată să fi făgăduit tovarășilor săi din boierime, că va îndupleca pe Tudor și va face liniște deplină, dacă i se vor da numai mijloacele ce trebuie, pentru a-l cumpăra pe acest ciocoi obrăznicit. Prin împrumuturi silite se

strânse la vreo 100,000 de lei, cari i se dădură în mână, la 11 Februa-rie, împreună cu hârtia de numire și cu un act de iertare pentru Tudor. Samurcaș avea voie să iea orice măsură, fără a mai întreba la Bucu-rești.

Sosirea lui la Craiova era aștep-tată pe ziua de 15; îl întovărășia o adevărată oaste, în fruntea căreia se aflau mai marii Arnăuților, Iordachi și Iamandi, amândoi prieteni și to-varăși de planuri ai lui Tudor. Nu aceștia erau să se iea la luptă deci cu dânsul, până când mai putea crede, că el se va uni cu Ipsilanti și va lupta pentru cruce sub stea-gurile revoluției grecești. Se știa în Drăgășani, la 18 ale lunii, că nici acești Arnăuți, din al doilea rând de trimitere, „nu vor să meargă să se bată”. Din partea lui, Tudor lă-sase gândul de a intra la Craiova

ca un biruitor, venit să înlocuiască în Scaunul Băniei Oltene pe Caimacamul ce lipsia, ci-și făcuse tabăra la Țințăreni, și dintre zidurile mănăstirii, cu toate poruncile date de dânsul, cărduri de panduri, și mai ales de Sârbi, de Arnăuți roiau, căutând arme și pradă de ciocoi.

La 24 Februarie, însfârșit, sosiră la București Caimacamii Domnului cel nou, Greci amândoi: Costachi Negri, un om luminat și cuminte și Ștefan Vogoridi (acesta din urmă însă de obârșie bulgărească). Ei aduceau dela stăpânul lor poruncă de a se cruța cât se poate mai mult țara, care era învrăjbită și dincoace de linia Oltului, căci tocmai atunci Târgoviștenii trimiseseră la București un număr de deputați, pentru a face să se strice însușirea silnică a unor lucruri ale orașului de către

Alexandru-Vodă Suțu, iar Argeșenii ceruseră să se strice cumpărătura meșteșugită a marelui stat de hotar, de „schele”, al Câinenilor de către acelaș stăpânitor nesățios. Alte măsuri însă nu încercară să iea oamenii lui Calimachi, cari știau ce încurcate sînt lucrurile acum la Constantinopol. Vestea unei biruințe câștigate la Băilești, în Dolj, spre Drănăre, de potera căpitanului Solomon, un vechiu și viteaz tovarăș al lui Tudor, dar rămas pînă atunci credincios Cărmuirii, mîngăie întrucâtva pe Caimacarii cei vechi, și i se aduseră lui Solomon și mulțumiri bogate pentru aceasta, împreună cu darul unui conteș cu blană. Dar învinșii fuseseră numai o ceată răzleață de jefuitori, și căpitanul Iordachi Olimpiotul, care purta încă toate uneltirile, mijlocii îndată o înțelegere deplină între Tudor și

presupusl său biruitor. Unele cete de Turci dela Turnu începeau să se ivească în câmpii Romanaților, și Tudor trebuia să scrie, la 21, *zabetului* deacolo pentru a-i cere să nu mai turbure Țara înzadar. Cât privește pe Samurcaș, el cheltui frumos toți banii, sprijind, la întoarcere, cu cea mai mare seninătate în ticluirea adevărului, că ar fi dat lui Tudor vre-o 70.000 lei, ca să-l împace, iar că, pentru ceilalți, e gata... să facă sinet.

Dar, în cele două zile din urmă ale lui Februar 1821, o veste sosi din Moldova, care schimbă înfățișarea tuturor lucrurilor: Ipsilanti trecuse Prutul, întrase în Iași, primit cu iubire de Mihai-Vodă Suțu, tăiașe pe Turci și trimisese o ceată sub fostul buș-buluc-bașă de Arnăuți, „sufletul rău” de Caravia, până la

Galati, unde, cu o săptămână înainte sosirii vestilor, se săvârșise aceeași măceluri.

Pentru Tudor, așa de lesne biruitor până atunci, greutățile cele mari începeau abia deacuma, când asupra lui veniau oameni, care și-l credeau legat cu jurământ de dânsii și pe cari el totuși nu-i putea urma și, din nenorocire, nu li-o putea spune deslușit și din capul locului și, încă mai mult din nenorocire, nu-i putea învinge, nici înlătura din calea sa. Venise acum vremea chibzuielilor, zăbăvilor, încurcăturilor și șovăielilor, care trebuiau să aducă întâi moartea sufletului mișcării și pe urmă, în chip neapărat și firesc, uciderea începătorului ei.

CAP. III.

Tudor spre București.

La 1-iu Martie se știa în București despre sosirea lui Caravia la Buzău; peste puțin el trebuia să fie în București. Atunci groaza cuprinse pe locuitori, cari luară fuga, pe când toți oamenii cu situații oficiale se găteau și ei de plecare, ca să nu încurce cumva în stăpânirea cea nouă a eteriștilor. Proclamațiile Românești și grecești ale lui Ipsilanti, tipărite la Iași, în slove mari grăunțate, grecești dar și românești, erau în toate mâinile. Lumea află că s'au „înălțat flamburile (steagurile) scăpării de subt jugul tiraniei”, că sună

„trâmbițele norodului patriei”, și că, despre partea lor, Români n’au a se teme de nimic, căci le e asigurată de Măria Sa beizadeaua, cunoscut în amândouă țările noastre, „buna odihnă” și „siguranța” oamenilor și averilor.

Beșleaga, polițaiul turcesc, și negustorii de acest neam, se furișară cei dintâi din Scaunul Domniei muntene, amenințat, peste puține zile de năvala răsvrățiților. Încă din ultima zi a lui Februarie, plecaseră Grigore Brâncoveanu și alți boieri cu sentimente austriace, pentru a se adăposti la Brașov, de unde ei cerură îndată ocrotirea Impăratului Francisc, pentru ei înșii și pentru țara lor. Pinis, din partea lui, își îndemnă supușii la plecare și se găti însuși să plece, după ce mai bine de o lună de zile, el urmărise mersul lucrurilor și-și trimisese ștafetele fără că se dea

pe față însă prin vreo măsură, fie pentru răscoală, fie împotriva ei.

Svonul că sosesc Turcii se răspândi la 5 Martie, îngrozind pe toți locuitorii fără apărare. Alt rând de fugari porni pe drumul Brașovului. În noaptea aceea veni și Samurcaș, cu singura veste, că nu poate da înapoi banii ce i se încredințaseră și că în Oltenia totul e pierdul. Eteriștii, ce se ținuseră ascunși până atunci, nu mai aveau acumă sfială de nimeni și de nimic. Infierbântatul medic doctor Mihail Christaris, talmăcitorul piesei *Brutus* a lui Voltaire, strângea volintirii; școlarii gimnaziului grecesc, cea mai înaltă școală din țară, se plimbau pe toate străzile cu arme și cocarde în culorile neamului; se răspândise chiar zvonul, că steagul cu crucea s'a ridicat deasupra hanului Filipescu.

Caravia, cuceritorul Gulașilor, tri-

misese îndemnul ca nimeni să nu se clinească, amenințând, că va proceda militărește împotriva celor ce nu-l vor asculta și vor cuteza să fugă spre Ardeal.

La 7 Martie, Banii Ghica și Văcărescu ieșiră totuș pe drumul Ploieștilor, spre munte. Se știa acuma prin spusele lui Pinis, că Rusia, silită de împrejurări, nu încuviințează mișcarea Grecilor, pe care tot ea-i întetise, dar, urmând politica sa cu două fețe, consulul nu vroi să dea lucrul acesta prea mult în vileag. Capodistria, cancelarul rusesc, îi arătase deslușit, că Tudor nu se poate răzima pe bunăvoința Impăratului, (care nu putea sprijini răscoale în Răsărit, atunci când lucra pentru potolirea lor în Apus) și că, deoarece el n'a venit, după chemare, la consulat, și-a pierdut gradul și decorația. Totuș lumea cetia în București proclamația

din Roman a lui Ipsilanti, care vorbea de Rusia, asigurând că nu va va lăsa să intre „barbarii” în țară și va face ca generalul Wittgenstein, comandantul din Basarabia, trecând Prutul, să se amestece în mișcare. Și Caimacamii lui Calimachi credeau, că mâna ascunsă a Rusiei uneltește și stăpânește toate. Deși Agentul austriac cōmbătea această părere față de lumea cea mare, el spunea lămurit către prieteni, ceva mai târziu: „El, Pinis, e de vină pentru toate acestea”. Și desigur că era așa, cu toate tăgăduirile și asigurările de mai târziu. Rusia aprinsese focul, dar ea nu vroia s’o vadă cineva suflând într’însul, când ea cerea altora să stingă jăratecul cel mare din Italia și Spania.

Din clipă în clipă se așteaptă lumea să vadă fața slabă, aprinsă a-

lui beizadea Alexandru, dușmanul jurat al Turcilor, și steagurile Eteriei, tovărășiei de răscoală, în mâinile căreia erau acum toate lucrurile dela noi.

Sosirea lui Ispilanti fu oprită însă de căderea de zăpadă nouă și de creșterea primăvăratică a tuturor apelor. La 14, intrau în Ploiești, dar sub paza locuitorilor înarmați, cari nu voiau să se lase prădați, eteriștii lui Mihali, apoi a lui Ghenciu, Bulgari amândoi, din straja Curții. Împreună cu căpitanul Iordachi, ei ieșeau înaintea liberatorului. Din parte-i Sava, care pusese pe ai săi să jure credință crucii, fără să se arate, dacă e pentru unii sau pentru alții, avea paza Bucureștilor, unde ținea o neașteptată rânduială. El dădu pe rând escortă lui Negri și Vogoridi, cari plecară la Giurgiu înainte de 16, și apoi lui Pinis și Agentului Au-

striac, Fleischhackl de Hakenau, cari părăsiră Bucureștii, ce erau acuma lipsiți de o Cârmuire legiuită, a doua zi după aceasta. Doi Filipești, precum și Postelnicul Mano și Nicolae Mavros, secretarul intim a lui Suțu, deci cei mai iubitori de Ruși dintre boieri, se luară după Pinis.

În acelaș timp, Tudor se pusese în mișcare spre București. Un povestitor grec spune, că el ar fi mărturisit atunci, că merge să ajute pe Ipsilanti. Acest lucru nu poate fi crezut nici într'un chip, căci el n'a lăsat urme și nu e cunoscut nici de cei cari i-au stat mai aproape, printre oamenii săi. Tudor știa însă, că noul Caimacam a lui Vodă Calimachi, Iancu Samurcaș, frate cu Constantin, a plecat spre cetatea Vidinului, deunde va veni cu oaste de Turci; ba chiar el ar fi înștiințat

pe Craioveni despre aceasta, ca să se poate păzi și pune la adăpost. Mănaștirile oltene, din munte și până la Țințăreni și Jitian, și-le întărise și le încărcase de hrană, pentru ca să-i fie de adăpost la nevoie. Astfel numai, el își părăsi tabăra dela Țințăreni, îndreptându-se spre București, unde ținea cu orice preț să ajungă înaintea lui Ipsilanti, pe care-l știa acuma pornit spre reședința munteană. El apucă pela Slatina, trimițând înaintea pe Machedonschi, care intra în Scaunul Domniei, unde se așteptau de mult pandurii, în chiar ziua plecării consulilor.

În lipsa oricărei altei puteri, fără Domn, fără Caimacami, fără Turci, — marele număr de boieri ce rămăseseră în București, se adunaseră la Curte, cu archiererii, și luară în mână puterea sub numele, neobiș-

nuit pentru împrejurări neobișnuite, de „ocârmuire a Țării-Românești”. Cu aceștia avea acum Tudor de lucru: dela credința și dela siguranța lor atârnau toate.

El nu era să afle niciuna, nicialta.

CAP. IV.

Tudor și boierimea bucureșteană.

Încă dela 8 Martie, Tudor îndreptase o proclamație către locuitorii Bucureștilor. Prin acest nume el nu înțelegea însă pe boierii mari, cari-l afurisiseră, îl amenințaseră și arătașeră că-l vor ierta numai atunci, când el nu va mai ținea armele în mână, ci se va lăsa în grija lor pentru îndeplinirea dorințelor poporului. El vorbea numai boierinașilor, și mai ales celor umili și săraci din marele oraș: breslașilor meșteșugari, pe cari-i îndemna să trimeată la adunarea lui de ostași câte un meșter de fiecare breaslă.

Chemarea privia, neapărat, și pe negustori. Dar nu se găsi cine să răspundească această poftire la tabăra „norodului”.

Ajungând la marginea Bucureștilor lângă mânăstirea cantacuzinească a Cotrocenilor din pădure, la 16 ale lui Martie, Tudor scrisese o a doua chemare către București. Iarăș el chema în tabăra sa pe aleșii breslașilor. Iarăși își rostia lămurit scopul pe care-l urmărește: înviarea vechilor drepturi de viață omenească și românească pe care le încălcaseră, unindu-se, boierii țării și Domnii străini. Dar acum, neștiind la ce se poate aștepta din partea lui Ipsilanti, și nefiind dumerit asupra legăturilor pe cari acesta spunea într'una că le are cu Rusia, a cărei uniformă o purta încă fostul general împărătesc, Tudor se feri a poameni pe Greci și a chema lura nea-

mului nostru asupra loc. El mai avea nădejdea, că eteriștii se vor mulțumi cu hrana, cu deschiderea drumurilor și cu tot felul de cruțare din partea Românilor și că vor trece Dunărea, — ceiace nu vroia, nici într'un chip însă Ipsilanti.

Căpetenia țăranilor olteni făcuse, apoi, drumul spre București la un loc cu acel căpitan Iordachi, apărător al intereselor grecești, care plecase din Craiova odată cu Samurcaș; el stătuse în cea mai bună înțelegere cu dânsul; mai mult încă, „Domnul Tudor” al țăranilor noștri intrase în București împreună cu celalt căpitan de Arnăuți al lui Ipsilanti, Farmachi. Deci se înțelege lesne, de ce proclamația din 16 Martie, care nu voia să spuie nimic despre eterie și despre generalul ei, înfățișa pe acești Arnăuți ca pe o parte din oastea cea mare de 10.000 de oameni

a *poporului*. Ai lui Iordachi și Farmachi erau, spunea el, numai o „aripă de o sumă mare de oameni”, care pornise spre Focșani, într'un scop care nu se mărturisește. Înloc să vorbească limpede de Români și de scopuri românești, Tudor, foarte încurcat acum înaintea beizadelei, a generalului, a comandantului unei armate pe care o credea mai mare decât a lui, Tudor, lăsat fără niciun răspuns din partea Turcilor și cu totul nesigur întrucât privește pe boierii din „Ocârmuire”, pomenește doar „binele de obște” și „creștinescul norod, ce este pornit numai pentru dreptate”.

Machedonschi, intrând în București cu 200 de oameni călări, bine gătiți, se opri o clipă în margine, lângă Cișmeaua lui Vodă Mavrogheni, la noua tipografie privilegiată a lui Topliceanu și Clineanu,

din vremea lui Caragea. El dădu de știre despre sosirea sa lui Sava, care întărise atât Mitropolia, cât și mănăstirile Radu-Vodă și Mihai-Vodă, deci tustrele dealurile ce stăpânesc Bucureștii, și aștepta să vadă ce se va petrece. Ai lui Tudor străbătură orașul și merseră la casa de țară dela Băneasa, a lui Nicolae Văcărescu, unde se așeză lagărul. Aici fură chemați breslașii ca să afle poruncile „poporului”.

A doua zi, Tudor își făcu intrarea ca un Domn. Domnească-i era înfățișarea, Domnesc steagul albastru cu vulturul; Domnească înnalta poadoabă a capului, un işlic cu fundul alb; numai hainele, mantia îi erau de țăran, de Oltean, de comandir al pandurilor, așa cum le purtase și în vremea războiului cu Turcii. Având după dânsul o mie de oameni aleși dintre ai săi, el voi să meargă

la Radu-Vodă, apoi la Mitropolie, dar întâmpină poduri rupte sau detunături răzlețe de puști.

Sava era hotărît să nu pornească împotriva nimănui, dar să nu-și dea cetățuile la nimeni. Aștepta poate pe Ipsilanti, pentru a i se supune, aștepta poate pe Scarlat-Vodă, pentru a i se închina, aștepta poate pe Turci pentru a le cere răsplata credinței sale foarte îndoielnice. Poate, iarăș, el n'aștepta pe nimeni. Dar peste câteva luni, în ziua de 7 August 1821, după ce Sava ajutase pe Turci, ce se dovediseră cei mai puternici, în necruțătoarea urmărire și ucidere a răsculaților, fără s'o aștepte, moartea veni asupra-i și asupra neferilor săi prin săbiile și puștile lui Chehaia-bei, locțiitorul Pașei din Silistra. Cum se întâmplă adesea, și cumintele avu soarta nebunilor, deși ceva mai târziu.

Deci Tudor se așeză în casele Zoiței Brâncoveanu, văduva lui Manolache și mama Banului Grigore: stăpâna era, cu fiul ei, la Brașov, unde muri la 20 August, așa încât întinsele încăperi, într'adevăr potrivite pentru locuința unui Domn, erau slobode. Zidirile erau neconținut înconjurate de panduri și de Sârbi, și la porțile lor păzia o strajă înzecită. Indată veni ră la dânsul Lipscanul Manoli Gugiu, din partea negustorilor și din partea clerului înalt și a boierimii, vorbind îndemnător și sfătuitoare. Vlădica Ilarion, care de acum stătu neconținut în preajma aceluia pe care-l asigură de o prietenie deplină. Doctorul grec Christaris, un om foarte aprins, îi tot rodea urechile cu îndemnări de a se uni cu Grecii, fiindcă rostul amânduror popoarelor ar fi totuși același.

Subt înrâurirea lui Ilarion, desigur, se luară măsurile dela 20 Martie, care arată o nouă îndreptare în purtarea lui Tudor. Pedeparte, Bucureștenii, toți, fără deosebire de treaptă, erau încă odată lămuriți asupra pricinilor mișcărilor lui: „pierderea privilegiurilor noastre și jafurile cele nesuferite cari le pătimia frații noștri”. Toți trebuie să se unească în cuget și faptă cu acești răzbunători ai vechilor nedreptăți, cari s’au strâns în jurul lui. „Fraților”, striga el în cele mai calde cuvinte pe cari le-a scris vre-odată, „fraților, câți n’ați lăsat să se stângă în inimile dumneavoastră sfânta dragoste cea către patrie, aduceți-vă aminte, că sunteți părți ale *unui* neam și că, câte bunătăți aveți, sunt răsplătiri din partea neamului către strămoșii voștri, pentru slujbele ce au făcut... Să uităm patimile cele dobitocești

și vrăjibile, cari ne-au defăimat atât, încât să nu mai fim vrednici a ne numi neam. Să ne unim dar cu toții, mici și mari, și, ca niște frați, fii ai unia maici, să lucrăm cu toți împreună, fiecare după destoinicia sa, pentru câștigarea și nașterea a doua a dreptăților noastre”.

O a doua proclamație, către țară, părea că lasă să se întrevadă, în chip de tot nelămurit însă, acea luptă cu Turcii pe care Vlădica Ilarion o doria, și ca prieten al Rușilor, și ca eterist: „pe care [dreptăți], și de nu le voi vedea dobândite printr'acele destoinice cuvinte, cari s'au făcut cunoscute până acum pe unde s'au cuvenit, vă făgăduiesc sufletește, că se vor dobândi negreșit prin vărsarea de sânge împotriva vericărui vrăjmaș se va arăta călcă'or acestor dreptăți, de care în!âi voi aveți să vă bucurați”. Dar e adevărat și aceia,

că boierii cari erau rămași în dușmănie cu mișcarea țărănimii, chiar și Grecii, puteau lua aceste cuvinte asupra lor. Până acum niciodată Tudor nu arătase, că ar recunoaște altă putere decât a dreptății, a lui Dumnezeu și a împăratului turcesc. Acuma însă, el mărturisește că, viind la București, s'a încredințat că se află și „mulți patrioți boieri între asemenea bune cugetări, cu ale norodului asămănat”, și, deci, recunoaște „vremelnica stăpânire a țării” și făgăduiește că va cere oștenilor săi a se supune acelor orânduiești, ce vor părea „într'adevăr folositoare patriei și de mare trebuință obștiei norodului”. Sătenii să se supuie și ei ispravnicilor, birnicii să plătească dările întârziate pe Februarie și Martie, precum și *lefille* de două luni, și să se dea și *mezilhaneaua*, banii pentru poște. Cine vrea să fie scutit, adaugă

el însă, are un mijloc sigur: să vie la el în tabără, în mijlocul „poporului” luptător și răsplătitor, să alege între ostașii supuși armelor izbăvirii. Un îndemn care nu răsună înzadar, căci, deoaproape și dedeaparte, pe fiecare zi cete-cete veniră să se alipească la acea „adunare a norodului”, care se închina acum însă *Ocârmuirii boierilor patrioți*.

Cine erau aceștia, „patrioții”, se vede din jalba pe care ei o trimit, la 18 Martie încă, Țarului. Găsim între ei boieri bătrâni, foști prieteni ai lui Pinis, Grigore Băleanu, cărturar de grecește, dar sprijinitor al învățământului românesc și acela care tipări mai târziu „Povăștitorul” dascălului Lazăr, Al. Nenciulescu, om liniștit și de ispravă, Nicolae Văcărescu, Alexandru Filipescu zis Vulpe, care călătorise în Rusia și avea o dragoste pentru tot ce venia

deacolo, — altfel un om ușuratec și iubitor de uneltiri și de plăceri și alții. Iscălesc apoi Grecii Mihai sau Mihalachi Manu, cumnatul Doamnei lui Scarlat-Vodă Callimachi și Alexandru Vilara, acesta din urmă un isteț învârtitor de rosturi. Cu toții arată în acea hârtie către Măria Sa Impăratul, că tot răul vine dela „cruzii gospodari turco-fanarioți”, cari n’au ținut seamă de sfaturile cinstite și iubitoare de oameni ale consulilor ruși, ci au despuiat țara, așa încât „cei mai mulți din birnicii Olteniei au fost siliți a se răscula, nemaiputând suferi nedreptele și neomenoasele cereri și plăți”. Ei se se temeau de apropiata năvălire a Turcilor și cereau orânduirea stărilor turburate ale țării prin acea intrare a Rușilor, pe care o doria și Ipsilanti.

Și Tudor știa, că Iancu Samurcaș

a sosit la Rahova și că îndeamnă pe Turci să-i dea ajutorul pentru a-și lua în primire Scaunul din Craiova. După poruncile sale, Solomon, lăsat dincolo de Olt cu un număr destul de mare de panduri, cari ridicaseră și steagul tricolor: roș-albastru-alb, se închisese în mănăstirea Jitianului lângă Craiova. El trebuia numai să păstreze buna rânduală, să ajute pe ispravnicii numiți de „popor”, dar să se ferească de orice ciocnire cu oamenii împărătești. Înaintea lor el are datoria de a se retrage la munte, unde se adunase tot ce era de nevoie pentru o îndelungată așteptare a lucrurilor.

Deci o astfel de cerere ca aceia către Ruși ar fi putut fi făcută cu știrea lui Tudor. Legătura între dânsa și spiritul cel nou din proclamațiile „Domnului” țăranilor, o făcuse

Ilarion. El pusese laolaltă oamenii cu firi și scopuri așa de deosebite ca răzbunătorul lungilor suferințe ale Românilor din sate și apărătorii neapărați ai vechilor datine de strângere a tuturor drepturilor și plăcerilor în mâna câtorva oameni fără răspundere. Prin viclenia lui crezură o clipă că se pot înțelege supusul credincios al Impărăției Turcești și cei cari erau deprinși să caute toată îndreptarea și mângâierea dela cei foarte mari și foarte mincinoși dela Petersburg.

Care erau însă adevăratele gânduri ale lui Tudor, putem să știm după scrisesele lui Udritzki, cancelarul Agenției austriace, care merse la dânsul în ziua de 22 ale lunii și-l găsi în tovărășia lui Ilarion și a medicului eterist Christaris, amândoi sfătuitoarii cei răi. Spuindu-i-se lui

Tudor, că Rușii îi osândesc fapta și că Turcii vor trece Dunărea pentru a face liniște împotriva oricăror turburători, el răspunse liniștit și scurt, ca de obicei, că n'are nimic împotriva Turcilor, ci că s'a ridicat numai pentru „drepturile poporului încălcate de Fanarioți subț înrîurirea unor boieri de aici”. Sârbii, „cari trăiesc cu Românii în neconțință înțelegere și în bune legături de prietenie”, au făgăduit să-l sprijine la Poartă, și aceiaș asigurare i-au dat-o și prietenii ce are printre Turcii, *serhaturilor*. „Ei nu fac război cu Poarta, sunt tot supusul ei, împreună cu întregul neam românesc, și deaceia mă voiu retrage pretutindeni, dar voiu cere tare res-tabilirea drepturilor Țării-Românești, rugându-mă de puternica mijlocire a Impăratului Austriei. Dar „— urmă el —” trebuie să-ți măr-

turisesec curat, că *deocamdată înna-*
intarea unui corp de oaste grecească
subt comanda bezadelei Ipsilanti mă
pune în cea mai mare încurcătură,
căci nu știu pe ce temeii se sprijină
această adunare de oștire, și *toluș*
n'aș voi să stric cine știe ce planuri
tainice ale unei Puteri mai mari.
Deaceia am îndemnat pe baizadea
Ipsilanti să stea afară din București,
până ce-mi va fi dat dovezi, că e în-
adevăr împuternicit la fapta sa de o
Putere mai înaltă, căci *nu sunt*
deloc gata a vărsa pentru Țara gre-
cească sângele Românilor și a lucra
printr'o putere neînțeleaptă și pri-
pită pentru paguba neamului meu".

CAP. V.

Înțelegerea cu boierii.

Tudor și chemase pe Mitropolit și pe boierii la o înțelegere, pentru a scrie iarăși la Poartă și a trimite și o deputație, cerându-i, ca și mai demult, un comisar împărătesc spre cercelare.

Se făcuse, înadevăr, odată, pela început, — nu fără amestecul lui Ilarion — și un plan de orânduire a țării, care trebuia înfățișat spre încuviințarea Turcilor. El nu e nici întreg, nici luminos, ci înjghebat așa cum puteau să facă niște bieți oameni necăjiți, cărora le ajunsese cu-țitul la os. Se poate să fie acelaș care

se arătase, încă depe când Tudor se afla în Oltenia lui, mijlocitorul din clipa cea din urmă, Constantin Samurcaș. Dela început pânăla sfârșit, se vede, în felul amestecat cum e alcătuit, în așezarea unor lucruri foarte mari pelângă unele de tot mici, în rânduirea împreună a nevoilor celor mai vajnice cu dorinți trecătoare, aproape neînsemnate, cari puteau lipsi, slăbiciunea de cugetare a unui om care avea dorul și puterea, dar căruia împrejurările nu-i dăduseră lumina, încercarea, puțința de a cântări după cuviință oamenii și împrejurările.

Se cerea, ca Domnul să aducă numai patru boieri greci, de cei ce stau pelângă el (Potar, Cămăraș, ș. a.), ca din mânăstiri să iasă călugării greci, afară doar de cei bătrâni, ca din veniturile clerului să se facă școale, în care să se învețe — aceasta

se spunea pentru a măguli pe Turci — și limba turcească. Măsurile lui Caragea, atât de adeseori osândite, cu privire la biruri să fie statornicite pentru totdeauna, căci ele ar fi bune; dar din șase dijme două să se înlătore, iar celelalte patru să se strângă în sferturi. Prin orașe să se plătească așa cum se făcea subt Constantin-Vodă Ipsilanti: lucrurile de mâncare să nu se mai vândă după placul precupeților, ci numai pe preț hotărît. Vămi să nu mai fie decât la hotare, și la Dunăre să nu se plătească nimic pentru cel care ar trece în Turcia; vameșii să aibă leafă sigură, zece lei pe zi, și tariful să fie ca subt Domnul de bună amintire Alexandru-Vodă Moruzi. Dregătoriile și scaunele arhieresti să nu se mai scoată la mezat; oricine să se înnalțe după vrednicia lui numai. Să se împuțineze numărul judecătorilor

depe la dicasterii și să li să scadă leafa; plata pentru facerea hrisoavelor să fie mai mică, pentru a nu se îngreuia așa de mult, împricinații. Căpitani să nu mai fie prin județe, precum nici dregători de-ai Cămării, cari „sunt o pricină de apăsare a poporului”. Să nu mai rămâie Companii de negustori, nici privilegiile de negoț, iar meșterii săraci să fie cruțați, ca și străinii, cari la început nu vor plăti bir; nici păstorii din Ardeal, Mocanii cu oile, veniți depeste munte, să nu mai fie supărați. Podurile, adică bârnelor de lemn, cari acoperiau stradele din București, să nu se mai plătească din banii culeși în toată țara, ci numai din veniturile vămii domnești. Trăsurile aurite, işlicele, cu care trufiau, atâția, să nu mai fie îngăduite decât Domnilor și rubedeniilor lor. Se alegeau apoi de Tudor un număr de vinovați pentru

păcatele trecutului, și se cerea ca ei să se înlăture și să se pedepsească: așa, Mitropolitul va fi scos, „nefiind ales cu învoirea poporului”, și chiar surgunit, iar în locul lui (suflă Preasfințitul Ilarion) să se aleagă altul, „pe care-l vrea obștea”. Acest punct a trebuit însă lăsat la o parte din cererile dela București, cari erau să fie iscălite și de părintele Dionisie, — precum și alte cereri au trebuit să fie părăsite sau schimbate după împrejurările nouă. Neamul lui Alexandru-Vodă Suțu, Domnul mort decurând, să fie înlăturat, ca și slugile lui, fiind cu toții „ucigași și hoți”. Căminarul Bibica, un boier oltean mai în vârstă, Stolnicul Vișoreanu, din aceleași părți, cari au ucis poporul, să fie surguniți pe zece ani. Sameșul Magi-Ienuș, un bogat negustor din Craiova, să fie și dânsul gonit. Belu — nu știm care din

boierii cu acest nume — să fie dat în judecată aspră. Alecu Vilară, în-sfârșit, Grecul ajuns boier mare, și un oarecare Stolnic Chiriac să nu fie primiți în viața lor la dregătorie, pentru câte le-au săvârșit. Vistieria să plătească toată cheltuiala oștilor lui Tudor. Să fie deacum înnainte, în locul străinilor din strajă, 4.000 de panduri și numai 200 de Arnăuți pentru apărarea țării, pentru po-doaba orașelor, apărarea hotarelor și paza de boale; ei nu vor fi bir-nici, ci vor primi leafa din venitul mânăstirilor. Pentru sine, Tudor pre-vede acestea: „Slugerul Tudor Vla-dimirescu, care e privit de tot po-porul românesc ca un binefăcător și un părinte, să fie ales și rânduit căpetenia și cărmuitorul nostru, spre a fi cu grijă, împreună cu alți frun-tași, la binele dinlăuntru și dinafară. Toți cei ce sunt cu dânsul, trebuie

să slujească poporului și țării, și deci să nu dea bir. Ei să fie cinstiți de Ocârmuire și mulțumiți în cererile lor”. Aceste lucruri să fie scrise în hrisov, întărite de Poartă, încuviințate de Impăratul ocrotitor, și orice Domn nou va fi întâmpinat la Dunăre de trimeși, cari-i vor cere mai întâi să primească aceste condiții și apoi îl vor lasa a trece vadul.

Acuma însă, Mitropolitul și Viara erau în Cărmuirea recunoscută de Tudor, și, cum am spus, atâtea din gândurile și nădejdlile cele vechi fură, neapărat, părăsite.

Sava încercă să oprească alcătuirea acestui nou guvern, în care Tudor trebuia să fie împreună cu boierii. Când Vistierul Alecu Filipescu veni la Mitropolie să vorbească asupra stării celei nouă a lucrurilor cu Dionisie Lupu, el găsi porțile

închise; straja-i dădu răspunsul, că Sava nu va da Mitropolia și pe Mitropolit, decât în mâinile lui Ipsilanti.

În seara aceleiași zile, o ceată de eteriști luă în stăpânire mânăstirea întărită a Mitropolitului Antim, în mijlocul orașului. Îndată venirea din Ploești (unde se afla încă dela 19 ale lunii, însuși Ipsilanti), Iordachi, Ghenciu, Mihali, căpitanii Arnăuților, și traseră drept la Mitropolie, deasupra clădirilor căreia fu ridicat atunci întâiu dată steagul Eteriei. Astfel se vestia tuturora, că eteriștii greci înțeleg să aibă stăpânirea asupra orașului, iar nu Tudor, care nu-și află gazda în nicio mânăstire, în niciun loc întărit, ci trebui să rămâie la Brâncovenița, primind oaspeții la prietenul său Lipscanul Gușiu, în hanul Șerban-Vodă.

Ocârmuirea, care totuș voia mai

bine pe Ipsilanti, neamul de Domn, decât pe mojicul din Mehedinți, trimise deci la Tudor pe Vilara și pe tânărul boier Herescu. Ei îl înștiințară că boierimea nu poate merge întreagă, dar că unul câte unul boierii vor veni să-l vadă, fără a-l recunoaște de căpetenie a țării; firește însă, că se poate duce el însuși în mijlocul lor pentru a lua parte la sfaturi.

Negocierile urmă totuș mai departe, și astfel la 23 Martie boierii se strânsură pentru a lua o hotărâre cu privire la Tudor, în casele Spătarului Grigore Băleanu. Mitropolitul, care stătuse un timp pe gânduri și nu cutezase să răspândească scrisoarea lui Pinis împotriva Eteriei, avusese dece să-și schimbe întrucâtva părerile, care se îndreptau mai mult după frica de Ruși: el trimise însfârșit un pachet dela Con-

stantinopol, care cuprindea osândirea faptelor lui Ipsilanti și afurisenia aruncată de patriarh tuturor răsculaților, precum și o scrisoare a lui Scarlat Vodă.

Girantul consulatului rusesc îi amintea, tocmai în acea zi de 23 Martie, că el nu și-a făcut datoria de a da în vileag înștiințarea aceea lui Pinis, și îi întăria încăodată, că nici nu poate fi vorba de o sprijinire a „turburărilor liniștii în principate” de către Rusia, care s’ar fi învoit chiar la intrarea oștirilor turcești pedepsitoare.

Atunci Dionisie rupse însfârșit legăturile sale de până atunci cu Grecii și ceru să fie dus la adunare. Iordachi și tovarășii săi îl petrecură acolo cu cincizeci de Arnăuți. Boierii se uniră pentru a recunoaște că „pornirea dumnealui Slugerul Teodor Vladimirescu nu este rea și vă-

tămătoare, nici în parte fiecăruia, nici patriei, ci folositoare și izbăvitoare”, că el a fost primit cu bucurie în capitala țării și că ei jură a nu „cugeta împotriva vieții și cinstea dumnealui”.

Printr’o plecată scrisoare a tuturor Poarta fu înștiințată, în acelaș timp, de sosirea lui Tudor și a mulțimii depelângă dânsul, venită „cu lacrimi de umilință, îmbrăcată în veștmântul jalii”, și de scopul cel bun de înviere a vechilor privilegii, pe cari-l urmărește această pașnică mișcare a unui popor nedreptățit și sărăcit peste măsură. Peste câteva zile (29 Martie) acest *arz*, această jalbă porni la Constantinopol, și iarăși boierimea întregă rugă pe ambasadorul rusesc deacolo, Strogonov, să stăruie pentru a nu se trimită oști turcești, care nu pot avea niciun rost, ci mai bine a se

asculta cu bunătate dorințele supușei raiale din Țara Românească.

Adouazi după aceasta, se trimetea, în al treilea rând, o jalbă către Țar, împreună cu o scrisoare către consulul Pinis, adăpostit în Ardeal, care plecă peste puțin la Laybach să-și facă darea de seamă către stăpân. Se adăugi chiar o rugămintă către comandantul rusesc din Basarabia, generalul Wittgenstein, puindu-i în vedere, că cete de Turci răzbat prin vadul Calafatului, cu Caimacamul Iancu Samurcaș, iar altele prin Daia de către Giurgiu sau prin Călărași, și că singura nădejde a țării e să se vadă umbrită „de aripile vulturului împărătesc”.

Ce puteau crede Rușii despre aceste acte, se înțelege lesne: ei puteau trece cu vederea recunoașterea de către boierii bucureșteni a dreptății răscoalei lui Tudor — care

nu e atinsă totuș nici printr'un cuvânt în chemarea către Wittgenstein, dar ei trebuiau să se umple de mânie auzind că s'au trimes, că se trimet neconținut rugăciuni către Poartă. Mai târziu, Mitropolitul a primit, în-adevăr, pentru aceasta, pentru un așa de mare păcat față de pravoslavie cele mai aspre muștrări.

Încă în ziua de biruință dela 23 Martie, cea mai însemnată din șubreda „Domnie” a lui Tudor, Udritzki văzu a douăoară pe acesta care-l chemase în cămară la Gugiu. Aici sosi Tudor cu 500 de călări după dânsul, având alături pe căpetenia Sârbilor și bulgarilor săi, Hagi Prodan, care era privit atunci ca prietenul lui cel mai deaproape. Tudor ceru să vadă nota rusească ce sosise Mitropolitului. El întări încă odată că e de partea Turcilor, arată apoi că

a primit știri dela spionii săi în tabăra lui Ipsilanti; astfel a ajuns a ști, că acesta n'are ostași sau turenuri împărătești, cum se laudă. Așa fiind, spuse el hotărît, „*fără o mai bună încredințare, că această întreprindere a lui Ipsilanti s'a făcut cu voia și ajutorul Curții Rusești, nu voi putea niciodată merge împreună cu dânsul*”.

Această politică fu urmată și mai departe. La 12 Aprilie, Pașa de Giurgiu era rugat să trimeată un cercetător pentru a se încredința de adevrul spuselor sale, că e ascultător față de dregătorii împărătești: „să vie un efendi de cei mai deaproape credincioși și supuși ai Înălțimii Sale, care să știe ori grecește sau românește, de va fi prin putință”. Se văzură în tabăra lui de mai multe ori Turci dela serhaturi, dintre cari unii

se făceau că vin pentru afaceri, dar de fapt adunau știri despre starea țării și rostul acestei oștiri de țărani. Tudor merse chiar până acolo, încât înștiință pe Caimacamii lui Callimachi, adăpostiți peste Dunăre, că se pot întoarce în toată voia, și la București, și la Craiova, aducând chiar cu dânșii, pentru siguranța lor, și până la o sută de Turci.

Dar Turcii nu răspunseră; în Constantinopol ei se îndărătniciau să pună la un loc pe Tudor și pe Ipsilanti, în serhaturile dunărene ei spi-onau și pândiau, așteptând porunca de năvălire răzbunătoare pe care Strogonov, pentru interesele politicii rusești, se luptă din răspuțeri s'o oprească.

CARTEA III.
SCĂDEREA ȘI CĂDEREA LUI
TUDOR.

CAP. I.

**Sosirea lângă București a lui
Ipsilanti.**

Lupta cu Turcii n'o doria nici Ipsilanti. El fusese bucuros că Rusia, tăgăduind orice amestec și orice bunăvoință pentru răscoala lui, îl îndemna numai să se oprească, mângâindu-l, că prin mijlocirea ambasadorului ei la Constantinopol, Grecii ar putea să-și arate plângerile și dorințele, care s"ar putea să și fie ascultate. Încă dela 14 Martie, el se

declarase foarte mulțumit cu această mijlocie. Pentru aceia stătu el săptămâni întregi de zile în ne-mișcare la Ploiești, fiind în loc și pe Caravia, care, în fruntea înaintașilor, se așezase, înaintând pe sub munte, în tabără la Târgoviște.

Comandantul eteriștilor primi dela Strogonov un răspuns care-l făcu să dorească a cunoaște îndată și prin el însuși gândurile lui Tudor. În ziua de 27 Martie, către amiazi, Constantin Duca, un Grec din Moldova, și Nicolae Ipsilanti, fratele generalisimului, se iviră cu cincizeci de călări în preajma Bucureștilor; alți 500 de eteriști veniră spre seară. Beizadea Alexandru era, în acea zi la Vărăști în Ilfov, din jos de București, cu o mie de ostași și trei tunuri; abia a doua zi sosi și dânsul numai cu un mic alai de însoțitori, și se așeză în tabăra grecească

dela Colentina, unde era casa de țară a Banului Grigore Ghica, peatunci fugar în Brașov. Neliniștea cuprinse pe Bucureștenii strânși între două oști. Boierii înțeleseră că a sosit clipa cea grea în care trebuie să facă alegerea hotărâtoare. Din partea lui, Tudor se feria să dea ochi cu Ipsilanti; el se temea chiar pentru siguranța lui, dacă ar mai rămânea în București. Deci, încă din ziua de 29, el ieși din casele Băleanului, unde ședea acum, și se duse între pandurii săi, la mânăstirea Cotroceni.

În oraș se făcuse, încă dela 23 Martie, sub ocrotirea lui Sava și cu îngăduirea lui Tudor, sfințirea steagurilor Eteriei, și un mare alai de copii de școale străbătu stradele. Încă înainte de sfârșitul lunii se întorseseră, apoi, după pofta lui Ipsilanti, acei boieri bătrâni cari lucra-

seră totdeauna cu Pinis și erau în sufletele lor părtinitori ai Eteriei: Dinicu Golescu, Rizu, Manolachi Florescu și alții, pe când, cu o zi înainte de sosirea acestora, Banii Brâncoveanu, Văcărescu și mulți alți boieri pârau Guvernului austriac și pe Ipsilanti și pe Tudor și cereau să li se ajute ținara nenorocită de amândouă răscoalele prădalnice. Duca veni chiar dela Colentina în București, și-și făcu cvartirul în casa bogatului Vistier Filip Lenș.

A fost Tudor la Ipsilanti, precum credem că a fost Sava? I-a spus el că drumurile lor, cari s'au întâlnit până atunci, trebuie să se despartă deacuma? Că, deși creștine și ortodoxe amândouă, Țara-Românească e a Românilor, iar a Grecilor Grecia? Udritzki, dela care avem cele mai bune știri, nu spune nimic de-

spre o astfel de viață, și după mărturiile interesate ale Grecilor, după vechile amintiri șterse ale pandurilor nu ne putem lua. Tudor se ferea să nu se arăte ca una cu Grecii; de-aceia plecase la Cotroceni, îndată după venirea lor. Și, chiar în ziua sosirii lui Ipsilanti, un nou *arz* de supunere pleca din mâinile lui către Impăratul din Țarigrad. Tudor trebuia să știe și prigonirile, uciderile Grecilor în Capitala turcească și toată trezirea pățimașă a Turcilor, care se petrecea sub ochii lui Strogonov, fără ca acesta să se amestece, așa cum erau deprinși demult să se amestice pentru creștini, diplomații Rusiei. Zvonul de intrarea în țară a Turcilor din Giurgiu, Silistra, Brăila se întăria pe fiecare zi, și nu era deci atunci vremea de înfrățire cu beizadeaua Ipsilanti.

Venind la București, „comandirul” Grecilor avea și scopul de a strânge ceva bani. El ceru boierilor, care-l vizitaseră cu puțin mai înainte pe Tudor, să-l împrumute cu nu mai puțin decât 2.000.000 de lei. Cereea atâta, ca să capete ceva. Silind și ei pe alții să scoată pungile, eteștiții căpătară 100.000 de lei dela preoți, iar dela Evreii Bucureștilor 20.000 alții.

Totodată beizadeau întrebuiță tot prestigiul numelui său, al uniformei pe care o purta, căci se zicea și acum, deși șters din cadrele armatei Țarului, general rus, el întrebuiță toate legăturile sale de familie — căci știm că mama-sa, Doamna lui Constantin Ipsilanti, era o Văcărească — pentruca să înstrăineze pe boieri de acel boierinaș, de acel cioeoi răzvrătitor care, puindu-se cu deasila în fruntea lor, își luase apu-

cături de Domn. Ipsilanti vedea bine acuma, ce scopuri urmărește pandurul plătit cu câteva luni înainte din Casa Eteriei. El căută deci să-i sfarme toate legăturile statornicite cu multă greutate, pentru a-i înteei apoi la răscoală ostașii și a-l prinde la urmă, a-l nimici fără nicio primejdie și nicio încordare.

Ajutători întru aceasta era să aibă destui. Toată clica lui Pinis trebuia să-l ajute cu credință. Dintre boierii pe cari Tudor îi aflase în București, destui își plecaseră capul numai ca să nu-l taie sabia. Bulgarii, Sârbii din oastea lui Tudor țineau mai bucuros cu Grecii, decât cu acești țărani români, cari se închinau Turcilor; „gospodarii” Machedonschi, Prodan, Alexandru erau doar din tinerețele lor deprinși cu acest singur meșteșug, vânătoria de păgâni. În sfârșit, Ipsilanti, care lăsa așa de largi frâiele jefuitorilor din oastea

lui, putea să lege prieteşug trădător cu aceia din căpitanii lui Tudor, cari înţelesese numai că se începe un mare război de dobândă, o haiducie mai cu vârf, decât toate cele ce se văzuseră până atunci şi cari trebuiau să înţeleagă acum, că sub această căpetenie nu se încap altă pradă, decât aceia luată, cu jertfirea vieţii, dela duşmani.

La 1-iu Aprilie zvonurile despre o trecere a oştilor împărăteşti dela Dunăre se întăriră într'un chip aşă de îngrijitor, încât Ipsilanti, care nu voia să se bată, decât atunci când orice altă nădejde i-ar fi stinsă, părăsi tabăra dela Colentina şi se îndreptă spre Târgovişte, unde fără zăbavă, salahorii începură a săpa şanţuri şi a întări vechile sfărâmat-uri de ziduri din vremea lui Sinan şi a lui Mihai Viteazul. El chemă pe boieri să vie cu dânsul.

CAP. II.

Tudor și boierimea câștigată de Ipsilanti.

Pribegii întorși dela Brașov lucra-
seră așa de bine, încât în aceiaș zi
de 1-iu Aprilie chiar un alt *arz*
se trimise către Poartă, cuprinzând
înștiințarea, că toate cele spuse până
atunci nu trebuie ținute în seamă,
căci Cârmuirea din Martie s'a supus
numai puterii, precum sunt siliți,
și acum încă, ei să se supuie. La 2
Aprilie era gata de plecare și Mi-
tropolitul, care încărcase și moaștele
Sf. Dimitrie, și episcopul de Buzău,
și o mulțime de boieri. Dar Tudor
nu le dădu voie să pornească, stri-
cându-i toate socotelele și nimicîn-

du-i sprijinul cel nou, ce abia căpătase cu multă trudă față de Turci. Dacă Băleanu, cu ginerii săi, Nicolae Văcărescu și Herescu, se putu strecura, Mitropolitul fu înconjurat de o ceată de Bucureșteni, cari-l siliră să se întoarcă înapoi. El se înduplecă atunci să rămâie, dar își arată dorința, ca Tudor să facă și el ca Ipsilanti și să nu puie pe nimeni în primejdie prin șederea lui fără rost la Cotroceni.

La toate aceste preschimbări și uneltiri, Sava, sigur de Arnăuții lui, nu se amesteca, așteptându-și ceasul unei răsplătiri pe care n'o bănuia așa de grozavă, cum s'a dovedit peurmă.

Dar deocamdată, Tudor nu voia să plece, nădăjduind încă într'o bună înțelegere cu Turcii, cari ar cruța o țară așa de încercată de jaful unor

oști, ce îngrămădiseră de atâta timp dorința de răzbunare. La 6 Aprilie, el puse, cu îngăduința lui Sava, o sută de panduri la Mihai-Vodă, la 7 el așază altă ceată în grădina, înconjurată de ziduri tari, a Logofătului Belu, pe drumul Giurgiului. Mai târziu și Mitropolia, biserica Antim, primiră străji de panduri. Și la Cotroceni lucrau salahorii neobosit pentru săparea de șanțuri, care trebuiau să asigure pe Bucureșteni și să-i împiedice de a se împrăștia. Sava rămase numai cu movila Radului-Vodă și cu puternica mânăstire a Văcăreștilor. Străji fură trimese la Vadurile Argeșului și Sabarului, pe unde trebuiau să vie năvălitorii. Pe câmpul Cotrocenilor se vedeau zilnic pandurii mișcându-se în deprinderea „muștrului” rusesc și tunarii se obișnuiau a ținti cu cele șapte tu-

nuri mărunte, pe cari pusesese mâna oastea țărănească.

Insfârșit, în ziua de 9 Aprilie sosi la Goștinari, în Vlașca, un anume Căminarul Alecu, trimis de Caimacamii lui Scarlat-Vodă pentru a vedea *oficial*, care sunt cererile țării. La 11, el văzu pe Tudor, și acesta-l trimise la Mitropolit și la boieri cu un frumos alai de 400 de panduri. Încăodată, el voia să se ceară un comisar turcesc, pentru a se cerceta toate încălcările și suferințele, cari fuseseră îndreptățire a mișcării lui. *Pentru înlăia dată el cerca să nu mai fie Domni greci.* Boierii însă, cari nu mai erau acuma în aceiaș stare de suflet ca în Martie, se împotriviră la început, apoi ei se plânseră încăodată, că li se face silă, și la urma iscăliră cu iscălituri, care nu mai puteau avea niciun preț.

Neînțelegerea sămănată de Ipsilanti între Tudor și boierii legați cu jurământ de dânsul se înălțase acum așa de sus, încât era văzută pentru oricine. Iarăș se pregăteau de fugă în spre orașele stăpânite de eteriști, Târgoviștea și Câmpulungul, Mitropolitul, Filipescu-Vulpe, Nenciulescu, Slătineanu. Atunci Tudor fu silit să strămute pe acești fruntași ai Cărmuirii în casa dela Belvedere a Goleștilor și să-i roage a nu căuta să mai iasă de acolo, căci se vor lovi de puștile străjerilor săi. Și, înadevăr, când dela 27 Aprilie, Sava, luând 170 de oameni cu dânsul, porni spre silita locuință de cinste a Mitropolitului, acesta căpătă înștiințare, că se vor întrebuița cele mai aspre măsuri față de oaspeții lui Tudor, dacă Sava va încerca numai să pătrundă cu mai mult decât cinci oameni. Sava află aceasta la timp și se retrase.

CAP. II.

Ultime frământări.

Paștile, cari căzură în acel an la 10 Aprilie, trecură în liniște, și cu acest prilej de sărbătoare și Tudor și Ipsilanti împrăștiară proclamații nouă.

Căpetenia Grecilor făgăduia lucruri mari: constituție, libertate a țaranului, toate lucruri pe care el, prin legăturile sale, ar fi în stare să le aducă la împlinire. În acelaș timp, el punea însă un bir greu, cerând zece lei de fiecare lude (unitate de contribuție), și un cal pentru oastea sa, pedeeasupra.

Cât despre Tudor, el amintia și acuma, că nu e decât un credincios

al Impăratului, care s'a ridicat pentru a-i apăra de suferință raiaua nenorocită.

Silințele de împăcare între cele două căpetenii de oștiri fură puține și slabe. O solie a lui Macedonschi dela Tudor la Ipsilanti nu putea să aibă nicio urmare. Dar acest Bulgar din Macedonia lucra și astfel la planul de ucidere sau măcar de înlăturare pe altă cale a lui Tudor țărăranul, care călcase jurământul său de eterist și se înțelegea acum cu Turcii. Peste câțva timp, Iamandi, unul din căpitanii greci ai acestuia, trecea fățiș în tabăra libertății grecești. Ipsilanti asigura însă pe Tudor, că el nu caută să se amestece în lucrurile țării, ci vrea numai să i se trimeată hrana de nevoie.

Ruperea oricărei legături de prietenie era acum desăvârșită. Ipsilanti scrisese la 10 Aprilie, îndrep-

tându-se în acelaș timp către Tudor și către Cârmuirea ce se păstra pe lângă dânsul. Răspunsul vine dela Tudor singur, și el e de toată lă-mărire. Țara n'a făgăduit nimic, și nu i se poate face nicio muștrare pentru așa-numitele călcări de fă-găduială. Omenia și plăcerea de a îndatori, ce s'a văzut din partea lui și până acuma, vor urma totuș și mai departe. Dar jafurile, jignirile ce fac Grecii nestăpâniți, nu se mai rabdă: „ele au ajuns la culme”. Nicio îndreptățire nu se mai poate aduce pentru asemenea purtări. „Ce pot avea laolaltă, înadevăr, Dacii și E-lenii? Ce parte au să aștepte Dacii din buna stare viitoare a Elenilor? Țara noastră era slobodă și liniștită sub ocrotirea unui Impărat bun și se bucura din bielșug de privilegiile sale”.

Și acum ce-au făcut Grecii, cari

ar fi trebuit să aibă măcar recunoștință și să nu aducă într'o așa stare de ticăloșie o țară primitoare, pe unde asiguraseră că vor numai să treacă? Zilnic „se cer lucruri cu neputință dela un popor sărac”. Deci Ipsilanti e rugat cu hotărîre să împrăștie negura, care a încunjurat până acum vorbele și faptele sale și să arate, dacă sunt, scrisorile Țarului pe cari le tot pomenește. Iar dacă voiește să arate, că nu încearcă să încalce asupra drepturilor Ocârmuirii, să-și cheme ispravnicii greci ce a trimis pentru strângerea birurilor nouă (14 Aprilie).

Puțin mai târziu, Sava, care voia să plece la vestea, că Turcii 'au ajuns pânăla satul Belciugatul, ca dușmani, fu oprit în loc de Tudor. Vameșii greci dela Căineni fură scoși prin scrisorile lui. Solomon, care se ridica spre munte, căci se aștepta

trecerea Caimacamului cu Turcii, primi porunca să nu îngăduie pe eteriști a intra în mânăstiri, păstrând astfel toată Oltenia pentru tovarășul său de luptă. Ca să fie cu totul sigur de ostașii săi, Tudor desfăcu, însfârșit, pe străini, în număr de 600, și-i puse de pază la Mitropolie, subt Machedonschi și Prodan. Sava fu lăsat în voie să-și plimbe zadarnic steagul alb cu Răstignirea pe stradele Bucureștilor, dar șase sute de panduri se adăuseră la tabăra dela Cotroceni, și Vlădica Ilarion însuși fu pus să slujească o ultimă liturghie de mulțumită pentru aceasta. Alți 600 de țărani, oaste curată românească, se așteptau încurând din părțile oltene, izvorul luptătorilor pentru binele românesc.

Nu se poate zice, că Tudor a căzut orbește în prăpastie. El a înțeles

și slăbiciunea sa față de Turci, și încurcătura în care trebuia să se zbată față de eteriști, și puținul teamei ce trebuia pus pe boieri. A făcut tot ce se putea face de un om necunoscut, fără mijloace, fără adevărați sfătuitoari și fără sprijinitori traionici. S'a căznit din răspuțeri să-și strângă legăturile. Și, deși era un îndrăzneț, el n'a fost un nerăbdător, un pripit, ci până la capăt a judecat toate cu multă cumiņenie rece, cu multă iņțelepciune de om matur, deprins și cu binele și cu răul iņ viață. A chibzuit, a socotit, a poțrivit, — nu fără izbândă de multe ori. A dovedit, că știe să cântărească oamenii și lucrurile, că prevede primejdia și se poate feri, că nu calcă decât unde e sigur, că va iņtâlni pământ statornic. Fără a se lăuda și a minți, ca dușmanii săi, el s'a păstrat multă vreme teafăr, nevătă-

mat, sigur pe el și oastea sa, deopotrivă. Dar o putere mai mare decât voința lui îi târa spre peire.

La jumătatea lui Mai, cu toate protestările repețite ale lui Stroganov, care voia să scape într'un chip sau în altul pe Ipsilanti, Turcii din Silistra, cei din Giurgiu trecură apa de hotar. Pașa Silistrei era comandantul lor suprem. Nu li se vorbise în porunca de trecere decât de o răscoală ce trebuia zdrobită, răscoala lui Ipsilanti. Toate silințele lui Tudor fusese zădarnice. Turcii nu-l cunoșteau, nu-l recunoșteau, nu voiau să știe de dânsul, să-i răspundă, să-i propuie nimic. În Țara Românească, pământul împăratului, nu puteau fi decât robi și dușmani.

CAP. IV.

Retragerea, prinderea și moartea lui Tudor.

La 15 Mai, Tudor pleacă din București, fără să dea nicio înștiințare, lăsând la Cotroceni un singur călugăr stăpân pe rămășițele taberei. Cu două zile înainte, el ceruse boierilor dela Belvedere numai să iscălească o protestare către congresul cel mare pentru pacea Europei strâns la Laybach. Firește că era o formalitate dela care nu se putea aștepta nimic folositor. Ce erau să facă stăpânitorii dela Laybach unui biet popor nenorocit, pe care-l năvăliau și-l prădau din două părți

creștinii și păgânii și a cărui ridicare armată fusese lipsită de ajutorul neapărat al boierimii?! Sava se dăduse și el în lături, așezându-și Arnăuți la mânăstirile din marginea Bucureștilor, Mărcuța și Plumbuita. Orașul se pustiise acum cu totul. Toată boierimea luase drumul Brașovului. Vornicul Manu, care era Spătarul deatunci, adică păzitorul bunei rânduiei, închise porțile Mitropoliei, de unde fugise păstorul pentru a nu se mai întoarce niciodată în locul de cinste, deunde nu știuse călăuzi, nici cârmui în clipa cea mare, care hotărî despre toate. Nu mai era acum nimeni, care să poată vorbi cu oamenii împărătești. Peste câteva ceasuri, o ceată de 1.000 de Turci intră în București, venind depe drumul Giurgiului.

Ce putea face Tudor? Un singur

lucru, afară de închinare, care ar fi fost o jertfă a vieții. Să se întoarcă în Oltenia sa, unde Caimacumul, care se oploșise la Calafat, nu pornise încă spre Craiova. Să aștepte sub arme în cuprinsul celor cinci județe, unde stătea Solomon cu o oaste bună, unde mănăstirile, foarte bine pregătite, erau ale lui.

Drumul spre Slatina nu-l putea lua. În câteva zile Turcii erau slobozi să se răspândească asupra șesului întreg, și el nu se învoia cu niciun preț să se lupte cu dânșii. Trebui să se urce deci la munte, să caute, pela Găiești și Pitești, alt vad al Oltului.

În cale, el era să întâmpine însă, neapărat pe eteriști. Cu dânșii nu voia să se unească cu niciun chip: el n'avea de ce caute a împărtăși peirea lor apropiată. La dușmănie

se putea aștepta, și desigur că înaintea plecării el va fi luat măsurile ce i se păreau îndestulătoare pentru a se asigura de credința străinilor, a „gospodarilor” Machedonschi și Prodan. Era hotărât să lupte cu acei cari ar voi să-i taie calea.

Se spune că Iordachi, care alcătua aripa stângă a oștii eteriste, îndreptată cu fața spre Dunăre, ar fi vestit pe Tudor încă înainte de popasul Găieștilor, că nu-l va lăsa să treacă spre Pitești. Se puse la cale atunci o întâlnire a celor doi căpitani, și Iordachi văzând că oastea pandurilor întrece cu mult pe Arnăuții săi, căută să se îndreptățească. Tudor înaintă atunci până la Golești, la capătul muncelilor.

El ținea ca ai lui să fie curați de învinuirea de jefuitori, care stârnia ură împotriva Grecilor lui Ipsilanti. Era însă foarte greu a se împiedeca

dela prădăciuni și alte neorândueli o astfel de oștire a întâmplării, în care venise oricine cu apucăturile și cu păcatele sale. Asprimea lui Tudor, care mergea până la osânda cu moartea, era socotită ca o nedreptate și o dovadă de inimă rea. Dela început chiar, el era mai mult temut decât iubit de ai săi, cari fusese mânați în tabăra lui de o suferință veche, ce nu se mai putea îndura, și nu atâta de farmecul pe care l-ar fi răspândit în juru-i omul tăcut și întunecat, cu aspră căutătură pătrunzătoare și gura arareori descleștată.

Nu-l iubiau mai ales căpitanii, cari voiau măcar, acum când lucrurile se încurcaseră așa de mult, să se întoarcă pela casele lor cu o răsplată a muncii de până atunci. Tudor vedea bine că acești oameni nu țin la dânsul, și el știa că înce-

pătorii dezbinării sunt cei doi-Bulgari, „gospodarii”. Dar nu cuteza să puie mâna pe dânșii și, în ne-cazul lui, în frământarea de suflet ce-l chinuia, el spânzură pe un frunțaș al pandurilor, Urdăreanu. Apoi se culcă în foișorul din curtea Goleștilor și adormi de cel din urmă somn de om slobod, care-i era îngădui de soartă.

La 21, a doua zi, Iordachi veni din Pitești, subt cuvânt că vrea să-l vadă iarăș pe fratele Tudor. Căpitanii erau de față, și, într’o anume clipă, Arnăutul ceru acestora pe „Domnul” lor cel crud, care trebuie dus la beizadea, să răspundă pentru morțile de om ce poruncise. Mulțimea stătu uimită în calea lui Tudor, care pleca subt pază, între trădători și subt ochii lui Iordachi. E o veșnică pată pentru oastea lui, că nimeni nu se ridică spre împotrivire, ci doar câte

unul, văzând sfărâmată puterea strașnică ce-l stăpânise, va fi lăcrimat în taină. Intâia noapte o petrecu prinsul, care-și socotia viața încheiată, în Pitești; apoi o ceață de mavrofori, de eteriști în mundire negre, îl luară în mijlocul lor, pe o căruță de poștă, și-l duseră la Câmpulung. La Târgoviște, ținta dure-roasei călătorii, el intra în fiare, cu picioarele legate subt burta calului.

L-au judecat? El nu era om să răspundă. L-au osândit? Ce preț putea să aibă osânda dela astfel de judecători! A fost omorât noaptea în marginea orașului, subt geana dealului depe care priveghează mănăstirea Dealului, cu rămășițele pământesti ale lui Mihai-Viteazul. Călăi i-au fost trei „ostași”, cari nu stătuseră niciodată în fața dușmanului, „pa-

trioții” greci din Rusia: Orfano, Cavaleropulo și Gornovschi. Il ciocăritură cu iataganele la ceasurile de noapte, când fac isprăvi tâlharii, în spre ziua de 27 Mai 1821, în marginea Târgoviștei. Acești creștini, cari luptau sub steaguri sfințite pentru liberarea celor ce cred în Hristos, zvârliră într’o fântână trupul spintecat, care nu s’a învrednicit niciodată de îngropare. Țăranul acesta făcuse într’adevăr un mare păcat: voise ca în țara lui să aibă parte de fericire și de putere săracii neamului românesc.

*

* *

Peste câteva săptămâni (7 Iunie) Grecii cari țineau după ei, sub comanda lui Prodan și Machedonschi, sfărâăturile oștirii pandurilor, fură sfărâmați de Turci la Drăgășanii Vâlcei. Alexandru Ipsilanti fugi în

Ardeal, și suferi mulți ani închisoarea în cetatea dela Muncaciu, a Maramureșului. A ieșit ne-om deacolo și a pierit încurând.

Iar, puțin timp după aceea, (7 August), Sava se prăvălea mort de gloanțe turcești, în Curtea Bucureștilor, unde fusese ispitit prin trădare.

Și poate că auzind de această răsplată vreunul din pandurii, cari blestemaseră fapta de vânzare a căpitanelor lor, se va fi gândit la vorba scrisă de Tudor la început acelor cari voiau să-i mănânce capul: „*De va fi Dumnezeu viu, va vedea și va judeca*”.

N O T A.

Istoria lui Tudor a scris-o C. D. Aricescu (*Is'oria revoluț.unii române dela 1821*; Craiova 1874). Unele știri nouă se adaugă în V. A. Urechiă (*Istoria Românilor*, XIII; Bucurește 1901). Dacă am scris aceste pagini, m'a îndemnat marele număr de lămuriri necunoscute, ce se află în corespondența consulului, Agentului austriac din București, precum și descoperirea unui șir de scrisori negustorești, mai ales din Oltenia, pentru anul 1821. Am ținut să scot la iveală și unele legături fără care nu se poate înțelege fapta lui Tudor și să statornicesc anumite ju-

decăți cu privire la oameni și la împrejurări. Pentru povestirile vechi, întrebuințate la Aricescu, cu multă luare aminte și o încredere oarbă, nu m'am coborît din nou la izvor.

TAS 1918

CUPRINSUL:

Prefața 3

CARTEA I.

Inceputurile lui Tudor.

CAP. I. Părinții și satul 9
CAP. II. Tudor ostaș la Ruși 21

CARTEA II.

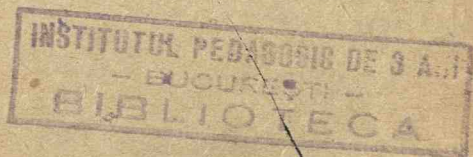
„Domnul Tudor“

CAP. I. Izbucnirea răscoalei 41
CAP. II. Cărmuirea față de răscoala lui Tudor 61
CAP. III. Tudor spre București 81
CAP. IV. Tudor și boierimea bucureșteană 91
CAP. V. Înțelegerea cu boierii 107

CARTEA III.

Scăderea și căderea lui Tudor.

CAP. I. Sosirea lângă București a lui Ipsilanti	123
CAP. II. Tudor și boierimea câștigată de Ipsilanti	131
CAP. III. Ultime frământări	137
CAP. IV. Retragera, prinderea și moartea lui Tudor	145
Notă	155

BUCUREȘTI

TIP. «ION C. VĂCARESCU» STR. KRĂȚULESCU, 4

1939

~~PREȚUL LEI 12.~~